

มูลนิธิพิทักษ์ดวงดล่ำปาง ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดดล่ำปาง และโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดดล่ำปาง เป็นกรณีศึกษาการรวมพลังเครือข่ายจากหลากหลายเครือข่ายเป็นแรงขับเคลื่อนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นเพื่อความรักความผูกพัน ความตระหนักในคุณค่าของเรื่องราวในท้องถิ่น การเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงกับวิทยาการงานวิจัย วิชาการ และการพัฒนาอาชีพ การดำรงชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน ดำรงอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดของคนดล่ำปาง และเพื่อการดำรงชีวิตของเด็ก เยาวชน และคนในชุมชนผู้มีความบกพร่องไม่สมบูรณ์เช่นคนปกติ ให้ดำรงชีวิตและดำเนินชีวิตอยู่รอดได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจในตนเองและถิ่นฐานบ้านเกิดดล่ำปาง

พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดดล่ำปาง : โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก

นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2554 ได้มีความเคลื่อนไหวด้านองค์ความรู้ท้องถิ่นในระบบการศึกษาในโรงเรียนร่วมกับเครือข่ายกัลยาณมิตรของจังหวัดดล่ำปาง คือ **กรณีศึกษาของโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก** ได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของเรา เพื่อศึกษาท้องถิ่นใน 6 มิติ ประกอบด้วย มิติสังคม มิติวัฒนธรรม มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง โดยได้ประสานเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน ตำบลบ้านเอื้อม ตำบลบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดดล่ำปาง และอาจารย์ณัฐติกาญจน์ สีเหนียง นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำแนวคิดจาก - การสังเคราะห์ชุดความรู้ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาของชุมชน (Synthesis of Local Knowledge sets for The Promotion of Community Education) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทดลองวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมร่วมกับโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก และชุมชนท้องถิ่น สำหรับการศึกษาวิจัยในหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา โดย อาจารย์ณัฐติกาญจน์ สีเหนียง ดำเนินการศึกษาวิจัยระหว่างเดือนมิถุนายน – ธันวาคม 2554

หลักสูตรโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก พุทธศักราช 2553 ตามหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีคำอธิบายรายวิชา และศึกษาองค์ความรู้ท้องถิ่นดังนี้

ศึกษาความรู้ท้องถิ่นในมิติสังคม มิติวัฒนธรรม มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง ช่วยให้เกิดความเข้าใจความรักหวงแหนในท้องถิ่น พร้อมทั้งให้เยาวชนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผลเกี่ยวกับความเป็นมา สภาวะการณ์ ปัญหา ความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน

ในมิติต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนา และเห็นแนวทางการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

1. ความรู้ท้องถิ่นในมิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสาระสำคัญ คือ การศึกษาภูมิปัญญาถือว่าการสืบทอดระบบคุณค่าและความเชื่อ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับทุกชุมชนและท้องถิ่น เทียบได้กับการสืบทอดจิตวิญญาณ สำนึก ความผูกพัน ตัวตนและศักดิ์ศรีที่ช่วยให้ฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือของชาติให้ดำรงอยู่ต่อไป

2. ความรู้ท้องถิ่นในมิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีสาระสำคัญ คือ ประชาชนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังมุ่งสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจนรอบด้านสำหรับการเรียนรู้ในชุมชน เป็นพื้นฐานให้แก่สาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีความหลากหลายและซับซ้อน มีฐานคิด ขั้นตอนวิธีการที่เหมาะสม ตลอดจนพัฒนาสัมพันธสอดคล้องไปกับกระแสวัฒนธรรม การสังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะทำให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นระบบชัดเจน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงมีความสำคัญในฐานะองค์ความรู้ที่จะช่วยยกระดับให้ท้องถิ่นมีศักดิ์ศรี

3. ความรู้ท้องถิ่นในมิติสังคม มีสาระสำคัญ คือ การศึกษาที่สร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการรักษาตัวตนทางวัฒนธรรม ตลอดจนมิติของการรู้สิทธิหน้าที่และการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมของท้องถิ่นในกิจการที่มีผลโดยตรงต่อท้องถิ่นเอง

4. ความรู้ท้องถิ่นในมิติวัฒนธรรม มีสาระสำคัญ คือ ความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมของชุมชนต่างๆ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่รัดร้อยความเป็นพวกพ้องเดียวกันไว้ ให้แต่ละกลุ่มชนมีอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม โดยผ่านวัฒนธรรมเป็นสื่อหน้าเพื่อใช้ในการถ่ายทอดระบบคิด ความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม ของกลุ่มชนนั้นๆ ในรูปของประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญาพื้นถิ่นเกิดขึ้น

5. ความรู้ท้องถิ่นในมิติเศรษฐกิจ มีสาระสำคัญ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชุมชน

6. ความรู้ท้องถิ่นในมิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีสาระสำคัญ คือ การจัดการทรัพยากรชุมชนได้มีการเชื่อมโยงความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ของชุมชน โดยอาศัยความรู้เดิมในการใช้ทรัพยากรและความรู้ใหม่เกี่ยวกับการอนุรักษ์เชิงระบบที่นำมาปรับใช้โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

สำหรับในแผนการสอนครั้งสุดท้ายนั้น มีสาระสำคัญ คือ การเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นในมิติต่าง ๆ ได้อย่างเข้าใจ เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ท้องถิ่นของตนเอง

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก มีเครือข่ายความร่วมมือจากชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญภูมิปัญญาในด้านการหลอมรวมความศรัทธา ความเชื่อ กำลังใจ ที่นำมาสู่การรวมความเข้มแข็งของคนในชุมชน, ด้านอาชีพ, ด้านศิลปวัฒนธรรม มีเครือข่ายจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ

องค์การบริการส่วนตำบลบ้านเอื้อม, บ้านคำ มีเครือข่ายจากหน่วยงานราชการ เช่น หน่วยงานทางด้านการเกษตร, ชลประทาน มีเครือข่ายจากหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและการสนับสนุนนักเรียน รวมทั้งเครือข่ายจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และสถาบันรามจิตติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เนื่องจากครูและนักเรียนของโรงเรียนเข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล

“ภาพกิจกรรมนักเรียนเรียนรู้การเพาะเห็ดร่วมกับชุมชนและเครือข่ายกัลยาณมิตร”

“ภาพกิจกรรมนักเรียนรู้เรื่องอาชีพในท้องถิ่นร่วมกับชุมชนและเครือข่ายกัลยาณมิตร”

“การเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นร่วมกับชุมชน”

พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง : โรงเรียนบ้านสามขา

กรณีศึกษาแบบอย่างการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้วยกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด ด้วยเครือข่ายความรัก ความผูกพัน ความสำนึกร่วมกันของคนในชุมชน และความเอื้ออาทรจากเครือข่ายนักวิชาการภายนอกชุมชนของโรงเรียนบ้านสามขา ครูศรีนวล วงศ์ตระกูล, คุณพ่อจำนงค์ จันทรจอม ศิษย์เก่าของโรงเรียน และชุมชนบ้านสามขา เป็นกรณีศึกษาที่ควรค่าแก่การนำมาเรียนรู้ร่วมกัน

จากคำบอกเล่าผ่านสื่อมวลชน (สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย, หมู่บ้านสามขา ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการเรียนรู้, นิตยสารผู้จัดการ เมษายน 2545) ที่กล่าวถึงชุมชนบ้านสามขาและโรงเรียนบ้านสามขาว่า...

...บนเส้นทางที่กันดาร ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านขนาด 152 ครอบครัวในตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ ชุมชนที่แบกหนี้สินรวมกว่า 18 ล้านบาท กำลังแสวงหาหนทางอยู่รอดใหม่ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ ที่อาจจะเป็นตัวอย่างสำหรับชุมชนแห่งอื่นในอนาคต หากพิจารณาจากบริบททางกายภาพของหมู่บ้านสามขา ซึ่งเป็นที่ราบต่ำระดับเชิงเขา ที่แวดล้อมด้วยภูเขาสูงต่ำลดหลั่น และผืนป่าที่บางส่วนยังได้รับการอนุรักษ์ไว้ ชุมชนหมู่บ้านสามขา ก็คงเป็นเพียงหมู่บ้านในชนบทเล็กๆ ที่ไม่ได้มีความพิเศษไปกว่าชุมชนแห่งอื่นๆ อีกทั้งยังอาจจะเป็นชุมชนที่มีความสำคัญน้อยกว่าด้วยซ้ำ เพราะมิได้มีสถานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อ หรือแม้แหล่งเพาะปลูกที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจใดๆ แต่ชุมชนนี้ก็กลับมีความน่าสนใจในระดับที่มูลนิธิไทยคม และมูลนิธิศึกษาพัฒนา

รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ ทั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคเหนือ, ปูนซิเมนต์ไทย ลำปาง หรือแม้กระทั่ง NECTEC ต่างหยิบยื่นความช่วยเหลือร่วมมือเข้าสู่ชุมชนแห่งนี้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้ความมุ่งมั่นที่จะทำให้ชุมชนบ้านสามขา เป็นตัวอย่างหนึ่งของการแก้ไขปัญหาในระดับรากหญ้า

คงไม่เกินไปนักที่จะกล่าวว่า ผลพวงจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมา ส่งผลให้ชุมชนบ้านสามขาถูกดูดซับให้เป็นส่วนหนึ่งในกระแสบริโภคนิยม ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชุมชนอื่นๆ ในสังคมไทย และต้องเผชิญกับวิบากกรรมร่วมกัน เมื่อฟองสบู่ที่พองโตในช่วงก่อนหน้านี้ได้แตกออก

“เราเริ่มจัดประชุมสมาชิกในหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหา เพราะแต่ละครัวเรือนมีหนี้สินท่วมตัว และยังไม่มีความหวังว่าจะสามารถปลดหนี้สินเหล่านี้ได้” จำรงค์ จันทร์หอม ผู้ใหญ่บ้าน ย่อน - อติตมหาดง ของชุมชนให้ฟัง

สภาพโดยทั่วไปของชุมชนบ้านสามขา ก่อนหน้านี้ ดูจะเป็นภาพสะท้อนที่ย่อส่วนสังคมไทยไว้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงที่ว่า ชาวหมู่บ้านสามขาต่างพยายามแสวงหาเครื่องอำนวยความสะดวกทั้งวิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น รวมถึงรถกระบะ และจักรยานยนต์ ซึ่งล้วนแต่มีเข็มมุ่งไปในทางที่ต้องการแสดงสถานะทางสังคม มากกว่าจะใช้ประโยชน์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการผลิต

“เวลานั้น ทุกคนพยายามที่จะมีของฟุ่มเฟือย เหมือนกับการแข่งขัน ถ้าบ้านนี้มีรถมอเตอร์ไซด์ พรุ่งนี้อีกบ้านหนึ่งต้องมีรถกระบะ ซึ่งทั้งหมดเป็นการกู้ยืมเงินคนอื่นมาซื้อทั้งนั้น” ปัญหาใหญ่ของชุมชนอยู่ที่การกู้ยืมเงินนอกระบบเพื่อมาใช้หนี้สินเดิม ทำให้มูลหนี้ซึ่งแต่เดิมมีอยู่น้อย เริ่มพอกพูนทับถม พร้อมกับภาระดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นเป็นเงา และกลายเป็นมูลหนี้ก้อนใหญ่ในที่สุด โดยจากการสำรวจเมื่อปี 2543 หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนมีมากถึง 122,248 บาท และเป็นหนี้เสียถึง 591,543 บาท

“จากหนี้สินก้อนแรกประมาณ 1 หมื่นบาท ชาวบ้านต้องไปกู้เงินจำนวนมากขึ้นมาจ่ายเงินต้นและดอกเบี้ย เป็นอย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด กระทั่งบางคนมีหนี้สินรวมกว่าแสนบาท ขณะที่รายได้ที่แท้จริงของชาวบ้านมีเฉลี่ยไม่ถึง 6 พันบาทต่อครอบครัว”

เมื่อปัญหาเริ่มพอกพูนและขยายตัวกว้างขวางขึ้นในปี 2541 แกนนำของชุมชนที่ประกอบด้วย จำรงค์ จันทร์หอม ผู้ใหญ่บ้าน, ชาญ อุทธิยะ และ จสอ.ชัย พร้อมด้วยครูศรีนวล วงศ์ตระกูล จึงคิดริเริ่มที่จะจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เพื่อเป็นธุรกิจชุมชน โดยมีเงินออมในแต่ละเดือนกว่า 23,000 บาท มีทุนหมุนเวียน 700,000 บาท โดยส่วนหนึ่งของเงินปันผล นำไปเป็นสวัสดิการการรักษาพยาบาลและสมาชิกที่เสียชีวิต

ความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านหมู่บ้านสามขา ในความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาหนี้เสียของสมาชิกหมู่บ้าน ส่งผลให้ในปี 2542 สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารจัดการหนี้เสีย โดยสามารถเรียกคืนหนี้เสียได้รวม 102,580 บาท แต่นั่นอาจยังห่างไกลจากเป้าหมายที่สมาชิกหมู่บ้านคาดหวังไว้ โดยในปี 2543 สมาชิกหมู่บ้านได้ร่วมกันทบทวนวิธีใหม่เพื่อ

หารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

“เราพยายามเริ่มต้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของเราเอง ว่ามีลักษณะความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร มีภูมิประเทศเหมาะสมกับการประกอบกิจกรรมอะไรได้บ้าง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ก่อนการวางแผนดำเนินงาน” จสอ.ชัย วงศ์ตระกูล แกนนำของชุมชน เล่าให้ “ผู้จัดการ” ฟัง

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ครูศรีนวล วงศ์ตระกูล ภรรยาของชัย ซึ่งรับราชการเป็นครูอยู่ในโรงเรียนบ้านสามขา ได้มีโอกาสเข้าร่วมฝึกอบรมในโครงการ Lighthouse ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ซึ่งที่นี่ทำให้เธอได้รับแนวความคิดว่าด้วยการเรียนรู้ใหม่ๆ ตามแนวทาง Constructionism เข้ามา ซึ่งไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนในกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านสามขา ที่เธอรับผิดชอบอยู่เท่านั้น หากแต่เธอยังนำเอาความคิดความรู้ที่ได้จากการอบรมดังกล่าว ขยายผลให้สมาชิกชุมชนคนอื่นได้ร่วมรับรู้ด้วย

การประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหาหนี้เสียของชุมชน ซึ่งดูจะเป็นเรื่องใหญ่ที่สร้างความกังวลใจมาอย่างต่อเนื่องถูกหยิบยกขึ้นมาหารือกัน ภายใต้บรรยากาศที่ไม่แตกต่างจากกระบวนการเรียนรู้ตามแนว Constructionism ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง (immersion learning) เท่าใดนัก

ชาญ อุทริยะ แกนนำชุมชนอีกคนหนึ่ง เล่าให้ฟังว่า ในการประชุมสมาชิกหมู่บ้านเพื่อหาเหตุผลของปัญหานี้เสีย ทำให้พบว่าชาวบ้านใช้จ่ายเงินไปกับสินค้าฟุ่มเฟือย และกิจกรรมที่ไม่จำเป็นอย่างมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนี้สินจากการบริโภคที่สิ้นเกินความจำเป็น ที่ประชุมจึงมีความเห็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต โดยเน้นไปที่การลดละเลิกค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นเหล่านี้เสีย

“เมื่อก่อนเวลาบ้านไหนมีงานบุญ ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานศพ จะต้องจัดหาสุรา หรือบุหรี มาจ่ายแจก ซึ่งล้วนแต่เป็นรายจ่ายที่ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มพูนอะไร จึงมีการตกลงกันว่านับจากนี้ เจ้าภาพไม่จำเป็นต้องเสียเงินใช้จ่ายไปกับสิ่งเหล่านี้ ขณะที่ในชีวิตประจำวันชาวบ้านก็เลิกสูบบุหรี่ กินเหล้า ทำให้เริ่มจะมีเงินออมเงินเก็บมากขึ้น” ชาญ อุทริยะ ซึ่งครั้งหนึ่งก็เสียเงินจำนวนมากไปกับการดื่มกิน แต่วันนี้เขาเป็นหัวแรงสำคัญในการพัฒนาชุมชน กล่าวในอารมณ์ที่อยากย้อนเวลาได้

ขณะเดียวกันโรงเรียน ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงสถานที่ในการให้ความรู้แก่เยาวชน ที่ล้วนแต่เป็นลูกหลานของสมาชิกในชุมชน ก็ปรับเปลี่ยนบทบาท และเพิ่มสถานะของการเป็นศูนย์กลาง - การเรียนรู้ของชุมชนไปโดยปริยายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแกนนำชุมชนได้หารือกับ สุนัน เพ็ชรรักษ์ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ กศน.ภาคเหนือ ในฐานะผู้จัดการโครงการ Lighthouse และ Constructionism Lab จังหวัดลำปาง ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระดับชุมชน ภายใต้กิจกรรมฝึกอบรมและแนะนำการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ร่วมกับสมาชิกเครือข่ายชุมชน

เข้มแข็งดีบ้าง ใน 10 ตำบลของจังหวัดลำปาง ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคเหนือ ในช่วง
ต้นปี 2544 ที่ผ่านมา

กิจกรรมร่วระหว่างชุมชนบ้านสามขา และ Constructionism Lab ดำเนินไปอย่าง
ต่อเนื่องโดยครูและเยาวชน รวมถึงผู้แทนชุมชนต่างมีโอกาสหมุนเวียนเข้าร่วมกิจกรรมของ กศน.
ภาคเหนือ ก่อนที่มูลนิธิศึกษาพัฒนา โดยพารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา จะให้ความสนใจการพัฒนา
ของหมู่บ้านสามขา ในฐานะที่เป็นกรณีตัวอย่างของ village that learn โดยเฉพาะอย่างยิ่ง -
การสนับสนุนในกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้เสียของชุมชน และความจำเป็นในการใช้เทคโนโลยี
พร้อมกับการรับเป็นธุระในการจัดหาอุปกรณ์ และจัดอบรมเพื่อพัฒนาสมาชิกของชุมชนมาอย่าง
ต่อเนื่อง ภายใต้เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่าง กศน.ภาคเหนือ และมูลนิธิศึกษาพัฒนา รวมถึง
มูลนิธิไทยคม ส่งผลให้ความช่วยเหลือร่วมมือที่หมู่บ้านสามขาได้รับจากองค์กรภายนอก ดำเนิน
ไปอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมเยาวชนและผู้แทนชุมชนจากหมู่บ้านสามขา เพื่อเพิ่ม
ทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์และการสร้างกระบวนการคิด ผ่านโปรแกรม Micro Worlds และ
LEGO-Logo รวมถึงการส่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีของปูนซีเมนต์ไทย ลำปาง เข้ามาเป็นวิทยากรใน
การจัดทำระบบบัญชีกองทุนหมู่บ้านและบัญชีครัวเรือนด้วย

กระบวนการสร้างเสริมชุมชนให้เข้มแข็งและเรียนรู้ร่วมกัน อีกประการหนึ่งอยู่ที่การพัฒนา
ให้เกิดแหล่งบริการสารสนเทศของโรงเรียนและชุมชน โดยนอกจากจะมีการสนับสนุนคอมพิวเตอร์
เครื่องพิมพ์ และอุปกรณ์เกี่ยวเนื่องอื่นๆ ในจำนวนที่มากพอจะตั้งเป็นศูนย์คอมพิวเตอร์ของชุมชน
ที่โรงเรียนบ้านสามขาแล้ว ยังมีการสนับสนุนติดตั้งจานดาวเทียมเพื่อเป็นช่องทางในการ
ติดต่อสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นการข้ามพ้นข้อจำกัดของชุมชนที่เครือข่ายสายโทรศัพท์ยัง
เข้ามาไม่ถึงอีกด้วย

แม้ว่าชุมชนบ้านสามขาจะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ และผู้แทนของชุมชนมี
โอกาสจะนำเสนอแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชุมชน ให้สังคมในวงกว้างได้รับรู้ตามคำเชิญของ
หน่วยงานมากมาย รวมทั้งการที่ครูจากโรงเรียนบ้านสามขา อย่างครูศรีนวล วงศ์ตระกูล จะมี
โอกาสนำเสนอรายละเอียดโครงการวิจัยเพื่อการปฏิรูปการศึกษาทั้งโรงเรียน แต่ดูเหมือนว่าวิบาก
กรรมของชุมชนหมู่บ้านสามขาจะได้สิ้นสุดลง โดยเฉพาะในประเด็นว่าด้วยอนาคตของโรงเรียน
บ้านสามขา ซึ่งมีจำนวนนักเรียนประมาณ 50 คน

“จริง ๆ แล้วความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเกิดขึ้นมานานมาแล้ว เพราะครูใหญ่
ของโรงเรียนบ้านสามขาในอดีต ก็ล้วนแต่เป็นสมาชิกของหมู่บ้านและเป็นผู้นำทางความคิดที่
สมาชิกส่วนใหญ่ให้การเคารพ วัด โรงเรียน และชุมชน เป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก ซึ่งในวันนี้เรา
หวังว่าชุมชนจะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนมากขึ้นเท่านั้น”

เป็นเพียงเสียงสะท้อนของแกนนำชุมชนบ้านสามขา ซึ่งกำลังกังวลใจเกี่ยวกับการยุบ
โรงเรียนบ้านสามขา ตามนโยบายของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่มีฐานของสมการใน
การจัดการศึกษาอยู่ที่จำนวนนักเรียนในแต่ละโรงเรียน ว่ามีมากน้อยเพียงใด และคุ้มค่าต่อ -

การลงทุนในการจัดจ้างครูหรือไม่ โดยมีเกณฑ์ขั้นต่ำของนักเรียนในโรงเรียนอยู่ที่ 80 คนต่อ 1 โรงเรียน

“การคิดคำนวณตัวเลขจำนวนนักเรียนอย่างที่ทำอยู่ เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เข้าใจของหน่วยงานรัฐ จากส่วนกลางต่อสภาพที่เป็นอยู่จริงของพื้นที่ ทำไมไม่คิดว่าสมาชิกของชุมชนกว่า 600 คนได้ร่วมเรียนรู้กับโรงเรียน ความสำคัญของโรงเรียนต่อชุมชนอยู่ตรงนี้มากกว่า”
ชาญ อุททัยยะ ย้ำความสัมพันธ์ของโรงเรียนบ้านสามขาที่มีต่อชุมชนแห่งนี้

เรื่องราวมากมายของชุมชนหมู่บ้านสามขา อาจบ่งบอกได้อย่างชัดเจนว่า ชนบทมิใช่ที่อยู่ของคนด้อยปัญญา หากแต่เพียงพวกเขาขาดโอกาสเท่านั้น ซึ่งบทเรียนของหมู่บ้านสามขาอาจเป็นแบบอย่างในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ที่หลายฝ่ายมุ่งหมายอยากให้เกิดขึ้น แต่สำหรับแกนนำชุมชนหมู่บ้านสามขา พวกเขามีได้ยึดติดกับคำว่าชุมชนเข้มแข็งมานาน ในทัศนะของพวกเขา สิ่งที่พวกเขากำลังทำ เป็นเพียงการรู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์ปัญหาเก่า และเรียนรู้เพื่อแสวงหาหนทางในการยืนขึ้นอีกครั้ง ซึ่งนั่นอาจเป็นนิยามที่มีความหมายมากยิ่งขึ้นอีก...

โรงเรียนบ้านสามขา ชุมชนบ้านสามขา และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในวันนี้

เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2554 ผู้วิจัยและคณะนักวิจัย พร้อมด้วยนักศึกษาคณะครุศาสตร์ เดินทางไปเรียนรู้ร่วมกับนักเรียนโรงเรียนบ้านสามขาซึ่งในวันนี้ทั้งโรงเรียนมีจำนวน 27 คน ครูผู้รับผิดชอบและสร้างสรรค์ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนน้อยๆ 27 ชีวิตนี้ คือ ครูศรีนวล วงศ์ตระกูล และคณะครู ผู้บริหารของโรงเรียนบ้านสามขา รวมทั้งหมด 4 ท่าน มีชุมชนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์นำความรู้ท้องถิ่น ความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ในการสอบถามเกณฑ์และค่านิยมของการประเมินผลการเรียนรู้ มาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้ชีวิต ธรรมชาติ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ วิถีปัญหาต่างๆ เหมือนกับการเรียนคือชีวิต ภาพของเด็กๆ มาเรียนรู้ร่วมกับปราชญ์ชุมชนผู้มีภูมิปัญญาทางด้านอาชีพสานกลองข้าวในชุมชนและการทำผ้าย

การเรียนรู้ของนักเรียนไม่ได้สิ้นสุดตามเวลาการทำงานเหมือนโรงเรียนอื่นๆ สำหรับนักเรียนและครูของโรงเรียนบ้านสามขานั้น ประติมากรรมของโรงเรียนและสถานที่ศึกษาค้นคว้าในลักษณะห้องสมุดของโรงเรียนเปิดจนถึง 1 ทุ่ม หรือ 3 ทุ่ม รวมทั้งวันเสาร์วันอาทิตย์ แล้วแต่ - ความสนใจเรียนรู้ของเด็กๆ รอบๆ โรงเรียน คือ ชุมชน ในชุมชน ในท้องทุ่งนา ธรรมชาติ บ้านของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน คือ สถานที่เรียนรู้ของเด็กๆ และทุกคนในชุมชน รวมทั้งคนนอกชุมชน ผู้สนใจด้วยเช่นกัน กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนมีลักษณะของการวิจัยชีวิตและท้องถิ่น แล้วเชื่อมโยงไปสู่วิชาการ สารการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้

“วันนี้ชวนนักเรียนมาเรียนรู้การสานกลองข้าว คุณครูจะต้องดูว่ามันโยงไปกับตัวชีวิตอะไร อยู่ตรงไหน คือดูมาก่อนล่วงหน้ารอบหนึ่ง ตอนนี้กำลังเรียนเรื่องของสี่เหลี่ยมในกลุ่ม พวกนี้ถ้าเป็นคณิตศาสตร์ เรื่องของสี่เหลี่ยม การหาพื้นที่ มุม เรื่องสามเหลี่ยมสี่เหลี่ยมถ้าเอาไปเรียนเรื่องอะไรถึงจะเข้าใจตรงนี้ได้ นอกจากกลองข้าว และก็จะมีการแลกเปลี่ยนในนา โดยแปลง

เกษตรในนาก็จะมีสี่เหลี่ยมคางหมู สี่เหลี่ยมผืนผ้า พีชผักก็อยากให้เขาได้เรียนรู้ในเชิงกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ด้วย ทางคณิตศาสตร์ด้วย และทางภาษาไทยด้วย และก็ไปต่อโจทย์ในหลักสูตรนั้นด้วยในตัวชีวิตด้วย ขณะนั้นเราเรียนอะไรถ้าอยู่แต่ในห้องอย่างเดียวมันไม่ค่อยเห็นอะไร ก็เลยบอกถ้าช่วงไหนเรียนอะไรก็จะมีภูมิปัญญาอย่างนี้เข้ามา แต่ว่าท่านก็จะสอนได้ในสิ่งที่เป็ภูมิปัญญา แนวคิด วิธีดำรงชีวิตต่างๆ เราก็จะพยายามสรุปรวมให้ได้มองเห็น แต่ว่าที่เราต้องประเมินแน่ๆ เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าเราจะต้องมี O-NET NT อะไรต่างๆ เราต้องประเมินเพราะฉะนั้นอย่าให้มันเสียเวลาเปล่าก็เอาเข้าว่าในวันนั้นเกิดอะไรขึ้น วันนี้เกิดอะไรขึ้นประมาณนี้มันตั้งเร็วไม่ได้ ที่ครูไม่อยากทำงานพวกนี้มากมาย สอนแล้วจบไปเลย ถ้าโยงไม่เป็นมันเสียเวลานั้นก็ต้องสอนทั้งหมด บางคนยึดหนังสือเป็นหลักแต่ของพีไม่ได้อึดหนังสือเป็นหลัก จะยึดตัวชีวิตนี้ บางเรื่องที่เขามีตามหนังสือเด็กจะต้องฝึกเพราะเขาจะต้องไปสอบ สิ่งที่ยอยากให้เขาได้คืออย่างนี้มากกว่า เราก็เลยค่อนข้างจะเรียนข้างนอกกับผู้เฒ่าผู้แก่เยอะ แต่ถามว่าถ้าเยอะอย่างนี้เราหนักไหม หนัก แต่พวกนี้ได้เยอะกว่า ทางชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครองก็ได้เยอะ เป็นความปรารถนาที่อยากจะถ่ายทอดความรู้หลายๆ อย่าง

พีเคยสอนอย่างนี้มาตั้งแต่ปี 44 เพราะเราเริ่มจะไม่มีคุณครูในโรงเรียนแล้ว สอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน แล้วไม่ได้กังวลกับ O-NET A-NET เลย เพราะมองไม่เห็นความสำคัญของมันเท่าไรหรอก อยากประเมินก็ประเมินไป ตอนนั้นท่านสมหวังท่านเคยมาที่โรงเรียนแล้วมีโอกาสดั้จับเข้าคุยกัน อาจารย์ขาหนูคงไม่ต้องมาติวคณิตศาสตร์มากมายแต่ว่าหนูก็ยังจะสอนอย่างนี้ อยากจะทดลองดูก่อนนะคะแล้วหนูก็คือไปทางไหนหรือถ้าไปเขต เขตก็จะบอกว่าเทอมนี้คุณไม่ต้องสอนเนื้อหาอะไรมากมายสิ่งที่คุณจะต้องทำก็คือเอาข้อสอบ O-NET ก็ปี 5 ปี 10 ปีย้อนหลังให้เด็กเรียนเป็นข้อๆ เพื่อจะ让他เคยชิน แต่พีไม่ใช่ เป็นอะไรก็เป็น เกิดอะไรขึ้นก็เกิดทำอะไรก็ทำ ผ่านไม่ผ่านก็ลองดูจะเป็นไง แต่ที่ผ่านมานี้เด็กเราก็ผ่าน O-NET ทุกปี แม้จะไม่สูงเหมือนเด็กที่เตรียมมาอย่างเด็กโรงเรียนตรุณสิกขาลัย แต่ว่าเราอยากไปเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของเขาในเชิงอย่างนี้คะ ปรากฏว่าของเขาใช้วิธีติวเด็กอย่างเข้มข้นและเด็กเขาสอบได้เกือบ 100% แต่ว่าเราผ่านเราประเมิน สมศ.เราก็ผ่าน ค่ะแนที่อยู่นี้ในระดับนี้เราไม่เลวร้ายจนเกินไปแต่เราก็ไม่ได้ดีเลิศ ขนาดที่เราติวตรงประมาณนี้ ยกเว้นเด็กที่พิเศษที่เขาถูกส่งไป ก็ยกให้เป็นประโยชน์ เพราะเด็กบางคนมีความสามารถจริงๆ ค่ะแนความสามารถก็มี ประเภทเป็นดาวน้ขึ้นโตรมมันก็มีละกันหมดคะ พอพีไม่ได้กังวลกับเรื่องพวกนี้แล้วก็จับหลักวิธีนี้ ผู้ปกครองพอใจในการที่จะมีส่วนร่วมในการที่จะสอนเด็กอย่างนี้แล้วเด็กก็ได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างนี้ก็สนุกด้วยกันทั้งสองฝ่าย เราก็เลยไม่ค่อยเครียด” (ศรีนวล วงศ์ตระกูล, ครูโรงเรียนบ้านสามขา, สัมภาษณ์ วันที่ 9 ธันวาคม 2554)

การเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านสามขาและครูศรีนวล มีเครือข่ายนักวิจัยในชุมชน และชุมชนซึ่งเป็นเสมือนครอบครัวให้ความรัก ความเอื้ออาทร ความผูกพัน และความรับผิดชอบร่วมกัน

ก่อนลาจากกันนั้น ครูศรีนวลได้ฝากประเด็นของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียนและ นักศึกษาระดับอุดมศึกษา ในลักษณะของการจัดค่ายทักษะวิชาการ เช่นนักศึกษามาสอนการแต่ง คำประพันธ์ให้น้องๆ นักเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ในขณะเดียวกันพี่ๆ นักศึกษาก็มา เรียนรู้การสอนน้องๆ นักเรียนโดยเรียนรู้จากถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อพัฒนาตนเองไปพร้อมกับถิ่นฐาน บ้านเกิด ในขณะเดียวกันคุณครูศรีนวล วงศ์ตระกูล และคุณพ่อจำนง จันทร์จอม ก็ให้ความสนใจ กับสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ในฐานะสื่อสืบสานการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น เชื่อมโยงไปสู่ - การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การมีอาชีพในสังคมปัจจุบัน...อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ...ป้องกัน วิกฤติภัยธรรมชาติ...อยู่รอดได้อย่างมีจิตสาธารณะและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงได้

“อย่างทีหนึ่งบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ปี 43 ที่เราเริ่มเรื่องต่างๆ ยาเสพติดประมาณ ปี 36-37 กระบวนการในการทำงานกับชุมชนบังเอิญที่บ้านคนเกิดโรงเรียนเก่าอยู่ที่นี้ เลยได้ทำงาน ร่วมกับเขาเลยมองเห็นปัญหาอะไรได้ค่อนข้างที่จะชัดเจนพอสมควร ทุกเวทีก็ร่วมแจมทำงานไป ด้วยตลอดค่ะ ทำงานกับชุมชนไปด้วยตลอด พอเห็นปัญหาแล้วบางเรื่องก็ต้องเริ่มจากการศึกษา มี อาจารย์ ดร.อมรรวิทย์เคยมาค้างที่นี้สองคืน อาจารย์บอกว่าทุกเรื่อง มันต้องมาจากการศึกษา ทั้งหมดเลยนะ ไปหน่วยงานไหนใครเขาฝากความหวังไว้กับการศึกษา ก็เลยเริ่มต้นจากการคลำ แต่ไม่คิดว่าพอทำแล้วไม่ได้คิดว่าสิ่งที่ตัวเองทำแล้วดี อย่างน้อยเด็กที่เป็นตัวทดลองเขาต้องมี สิทธิคุณค่าทางการเรียนรู้เขาจะต้องได้อะไร ไม่ใช่ที่เราลองกิจกรรมนี้ไปได้อย่างไร เช่นกล่องข้าว พี่ไม่สนใจว่ามันจะออกมาสวยหรือไม่สวย พี่ไม่ได้เห็นแต่ดูที่ กระบวนการตรงนั้นมากกว่า เห็นเรื่ององค์ความรู้นั้นมากกว่า พี่ไม่ได้มองผลิตภัณฑ์ เพราะฉะนั้นทุกคนก็จะถามว่าทำไมตั้งหลายครั้งหลายหน เหมือนทำกล้วย เบรกดก ทำมาตั้ง แปด-เก้าครั้งทำไมมันไม่เป็น Product ที่เอามาขายสักที แต่ว่าระหว่างทางนี้ได้อะไรมันเกิด อะไรขึ้น พอทำงานกับคนในชุมชนในหมู่บ้านพอได้เห็นอย่างนี้แล้วมันก็ลงมาถึงการศึกษา แล้วก็ลองทำการศึกษแบบที่ไม่ใช่ครูในห้อง ดูว่าผลมันจะเป็นอย่างไร มีคำถามถามไปถึงพ่อ แม่ผู้ปกครองว่าแบบนี้พอไหวไหม ถ้าไม่ไหวเปลี่ยนกลับมาแบบเดิมไหม พอตอนนี้อยู่ใน แบบเดิมและอยู่ในห้องตลอดเวลาละ มันก็อย่างนี้ อย่างนี้ละ อยู่ ป.4 สนใจวิชาภาษาอังกฤษ ไป เก่งกว่า ป.6 ค่ะ พุดครั้งเดียวก็จะไปได้เรื่อยๆ ก็เห็นว่าเด็กอยู่ ป.๓ พอมาเรียนคละกับพี่ทำไมได้ หมด ไม่รู้อยู่ตรงไหน กระบวนการเรียนรู้ตรงนี้ ถ้ามีโอกาสมันสามารถจะทะเลาะอะไรได้หมด ผู้ปกครอง ชุมชนก็เหมือนกันค่ะ มันน่าที่จะต่อยอดได้ แต่กำลังมองว่าเคยมีความคิดว่ กระบวนการเรียนรู้อย่างนี้มันอาจจะไม่ครบ บางคนเขาเห็นแล้วว่ามันค่อนข้างจะหนักแต่ว่ามันไม่ หนักนะ พี่ว่ามันเป็นความสุข หลายคนพอเห็นวิธีอย่างนี้แล้วทำไมคุณครูอยู่มีดอยู่ค่า ที่พี่อยู่มีด อยู่ค่าเพราะต้องการที่จะศึกษาในเรื่องของอิเล็กทรอนิกส์ เรื่องสื่อด้วย เพราะพี่ต้องดูว่าที่อื่น เขาทำอะไรกันบ้างมันเหมือนกับเราไหม เรามีปัญหาอย่างนี้คนอื่นเขาจะช่วยให้ได้ไหม ฉะนั้นสื่อ - ตัวนั้นจึงมีความสำคัญไม่น้อยทีเดียว เด็กๆ ก็จะเข้าไปถึงว่าเพื่อนๆ เขาทำอะไรอยู่ เห็นด้วยสื่อ แล้วอย่างที่สองนี้เพื่ออาจารย์มี โรงเรียนแจ่มวิทยา อาจารย์ก็ลองมองดูว่าเด็กที่ outsource ของ

แจ้ห่มวิทยานิ้มาจากไหนมาจากโรงเรียนอะไรที่เขามองอยู่ว่าโรงเรียนแจ้ห่มวิทยามองว่าโรงเรียนประถมที่เราจะไปทำงานด้วยซึ่งส่งต่อเด็กถึงเขาเป็นส่วนมาก โรงเรียนนั้นน่าจะได้รับการเรียนรู้อาจารย์ กระบวนการเรียนรู้ทางวิจัยแล้วก็ส่งเด็กไปแม้จะไม่ได้เต็มร้อย แต่พี่ก็ถือว่าอะไรก็ได้แต่ที่อาจารย์ลองทำ ชุมชนลองทำ เราทำไปร้อยคนถ้าเราได้หนึ่งคนก็ถือว่าสุดยอด” (ศรีนวล วงศ์ตระกูล, ครูโรงเรียนบ้านสามขา, สัมภาษณ์ วันที่ 9 ธันวาคม 2554)

“กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นในเชิงบูรณาการของโรงเรียนบ้านสามขา”

กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นในเชิงบูรณาการของโรงเรียนบ้านสามขาตั้งกล่าวนี้นี้ ได้สร้างแรงบันดาลใจให้นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 ได้ถ่ายทอดบันทึกส่วนหนึ่งของนักศึกษาไว้ดังนี้ (ยุทธภูมิ ปวงคำคง และคณะ, 9 ธันวาคม 2554, นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 ที่เตรียมจะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในปีการศึกษา 2555 ได้มาร่วมในกระบวนการเรียนรู้วิจัย คณะผู้วิจัยได้นำงานวิจัยครั้งนี้บูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาที่นักศึกษาต้องเรียนในหลักสูตร โดยมีความคาดหวังว่ากระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาจะเป็นพลังหนึ่งในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง)

...ชีวิตที่มีความหมายของ “ลุงทอน”

การเดินทาง...

เช้าของวันที่ 9 เดือน ธันวาคม 2554 พวกเราออกเดินทางตั้งแต่เช้า ช่วงนี้เป็นฤดูหนาวหมอกจางๆ ทำให้ทีมงานต้องเตรียมอุปกรณ์อย่างรวดเร็ว แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ เสื้อกันหนาว แล้วพร้อมจะเดินทางไปยังจุดหมาย จุดหมายของการเดินทางไปร่วมเรียนรู้นี้คือ บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงลือนาม แบบอย่างในการบริหารจัดการชุมชนและการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

จุดเริ่มต้นของความประทับใจ

รถของพวกเราแล่นผ่านสายหมอกและทิวทัศน์อันงดงามสองข้างทาง เสมือนภาพวาดธรรมชาติในจินตนาการของจิตรกร ที่สรรค์สร้างวาดฝันขึ้นมา ใช้เวลาในการเดินทางประมาณชั่วโมงกว่า ล้อรถก็หยุดหมุน หัวใจเราเริ่มเต้นแรง แสงแดดสาดส่องกระทบอาคารเรียน ทำให้เรารู้ว่าเรามาถึงโรงเรียนบ้านสามขา จุดหมายของเราแล้ว วินาทีที่เราก้าวเท้าลงจากรถ มันช่างเป็นภาพที่ประทับใจตราตรึงหัวใจ รอยยิ้มแสนบริสุทธิ์ของเด็กนักเรียนเป็นการสื่อความหมายถึงการต้อนรับผู้มาเยือนด้วยมิตรไมตรี

“สวัสดีครับ” “สวัสดีค่ะ” เสียงใสๆ ของเด็กนักเรียนดังกระทบโสตประสาทหู น้ำเสียงอันมีเสน่ห์ แผ่ความน่ารักที่แสดงออกมาจากหัวใจ พร้อมกับภาพของหญิงวัยกลางคน รูปร่างผอมบาง ผสมสีดอกเลา แต่งกายด้วยชุดหม้อฮ่อม ที่ออกมาต้อนรับทีมงานสารคดี ด้วยท่าทางอันยิ้มแย้มแจ่มใสตามสไตล์คุณครูศรีนวล วงศ์ตระกูล ครูผู้มีอุดมการณ์ในหัวใจเพื่อพัฒนาการเรียนรู้นักเรียนและชุมชน ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

หลังจากสนทนาพูดคุยกันสักพัก ครูศรีนวลก็พาชมบริเวณทั่วไปของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นห้องสมุด มีหนังสือมากมายที่ได้รับการสนับสนุนจากซีเอ็ดร้านขายหนังสือชื่อดังที่ส่งเสริมการเรียนรู้นักเรียน และมูลนิธิไทยคมสนับสนุนจัดสร้างเรือนเพาะชำพันธุ์ไม้สมุนไพร ช่วงเวลาที่พวกเรากำลังเดินชมการเรียนการสอนตามห้องเรียนต่างๆ ก็ต้องสะดุดกับภาพของครูสูงวัย อายุประมาณเกือบ 70 ปี ท่านหนึ่ง ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากครูท่านอื่น แต่งกายเหมือนชาวบ้านทั่วไปกำลังสอนนักเรียนจักสานกล่อ่งข้าวด้วยท่าทางจริงจัง แต่ใบหน้ากลับยิ้มแย้มแผ่ด้วยความสุขความอิ่มเอมใจภายใต้แว่นตาที่สะท้อนออกมาให้เราสัมผัสถึงความรู้สึกที่อบอุ่นที่นักเรียนต่างได้รับ

ครูที่ไม่ใช่ครู

ใครจะไปรู้ครูสูงวัยที่เราเห็นอยู่เบื้องหน้ากลับไม่ใช่ครูที่จบปริญญาหรือวุฒิทางการศึกษาที่สูงแต่เป็นเพียงแค่ชาวบ้านธรรมดาที่มีความรู้ความสามารถเหนือครูปริญญาบางท่านทั่วไป

“ลุงทอน” ชื่อเสียงเรียงนามที่ครูศรีนวลและเด็กนักเรียนเรียกขานยกย่องว่าเป็น “ครู” ผู้ที่กำลังสอนวิธีการทำกระติบข้าว(กล่อ่งสำหรับใส่ข้าวเหนียว)โดยใช้ใบของต้นตาล วัสดุจากธรรมชาติที่ชาวบ้านปลูกกันทั่วไปในหมู่บ้านสามขาให้แก่เด็กนักเรียน ลุงทอนพูดว่า “ใบตาล เรา

ไม่ต้องไปหาซื้อที่ไหน ไม่ต้องเสียเงิน เนื่องจากในหมู่บ้านของเรามีต้นตาลที่ชาวบ้านได้ปลูกไว้
อย่างมากมายเพื่อตัดเอาน้ำตาลสด ไว้ขายและบริโภค ส่วนใบตาลที่เหลือชาวบ้านจะตัดมาไว้
ให้กับนักเรียน นำมาใช้ในการจักสานฝึกทำอาชีพเสริมตามภูมิปัญญาชาวบ้าน” ประโยคคำพูด
สั้นๆ ตรงไปตรงมา แต่แฝงด้วยความจริงใจพร้อมที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ ภูมิปัญญาต่างๆ
ให้กับคนรุ่นใหม่อย่างพวกเรา

ลุงทอง ยโส เป็นคนบ้านสามขาโดยกำเนิด อาศัยอยู่กับป้าตัว ยโส มีลูกสาวด้วยกัน 2 คน
ซึ่งปัจจุบันทั้งสองเรียนจบหมดแล้วและแยกย้ายกันไปทำงานตามต่างจังหวัด ครูศรีนวล ยังแนะนำ
พวกเราว่า

“ลุงทองเป็นผู้ที่ชอบคิดสร้างสรรค์ทำสิ่งที่แปลกใหม่ สิ่งที่คุณทั่วไปคิดว่าทำไม่ได้ เป็นสิ่งที่
ยากเกินความสามารถของมนุษย์ ให้กลับกลายเป็นความจริงขึ้นมา”

ประปาไม่ใผ่ ใครหรือจะทำได้

“ประปาไม่ใผ่ ใครหรือจะทำได้ มีแต่คนบ้าเท่านั้นที่คิดทำ” คำพูดที่ฝังใจลุงทองมาแสน
นาน ทั้งยังเป็นคำพูดที่สบประมาทของชาวบ้านในอดีตเมื่อ 30 ปีก่อน ที่มีต่อลุงทอง ผู้ที่คิดจะนำ
น้ำจากลำห้วยบ้านสามขาบนภูเขาที่สูงชัน ส่งตามรางไม้ไผ่จนมาถึงหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้
อุปโภคและบริโภคในครัวเรือน ท่ามกลางความคิดที่เป็นไปไม่ได้ของชาวบ้าน พร้อมทั้งขาด -
การช่วยเหลือจากคนกลุ่มใหญ่ ลุงทองก็สามารถพิสูจน์ให้ชาวบ้านได้รู้ว่า ไม่มีสิ่งใดที่เกิน
ความสามารถของมนุษย์

พ.ศ.2521 ประปาไม่ใผ่แห่งแรกในประเทศไทยก็ถือกำเนิดขึ้น ณ หมู่บ้านสามขา โดยมีมือ
ของลุงทองและเพื่อนบ้านเรือนเคียงที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันนำน้ำจากลำห้วยบนภูเขามาใช้ใน
หมู่บ้านจนสำเร็จ จนมีนักวิชาการและกลุ่มผู้สนใจศึกษาการทำประปาไม่ใผ่จำนวนมากมาได้มา
ศึกษาดูงานที่หมู่บ้านสามขา ลุงทองยังอย่างภาคภูมิใจในผลงานจากความคิดความเสียสละของตน
ที่ได้ทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านและเป็นแนวทางให้ชุมชนอื่นนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน
ต่อไป

ท่ามกลางความสงสัยของพวกเราเกี่ยวกับการทำประปาไม่ใผ่ ลุงทองก็ได้ไขข้อข้องใจให้
ความกระจ่างแก่พวกเราเกี่ยวกับวิธีการทำประปาไม่ใผ่ว่า “ลุงเอาไม้ไผ่มาผ่าออกเล็กน้อยพอที่จะ
กะเทาะเอาข้อของแต่ละปล้องที่คั่นข้างในไม้ไผ่ออก แล้วสร้างฐานเพื่อรองรับรางไม้ไผ่ที่ต่อๆ กัน
เพื่อใช้เป็นท่อลำเลียงน้ำจากลำห้วยสามขาบนภูเขา โดยอาศัยสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่มีความ
สูงชันเป็นแรงผลักดันน้ำให้ไหลลงมาตามท่อไม้ไผ่ที่ได้สร้างไว้ ซึ่งก็ถูกต้องตามความเป็นจริงว่าน้ำ
จะต้องไหลจากที่สูงลงมาสู่ที่ต่ำกว่า” ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้คิดสร้างสรรค์สร้างนำน้ำจาก
ธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในชุมชน หลังจากนั้นชุมชนบ้านสามขาก็มีน้ำในการอุปโภคบริโภคและใช้
ในการทำเกษตรกรรมอย่างเพียงพอโดยเฉพาะพื้นที่ที่ลำห้วยบ้านสามขาไหลไปไม่ถึง

ลุงทอง กับชีวิตที่พอเพียง

ลุงทอง เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ได้ดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยยึดเป็นหลักในการดำรงชีวิตและการสร้างรากฐานครอบครัว คือ พอมี พอกิน พอใช้ เหลือแบ่งปันและเอื้ออาทร ลุงทองพูดอยู่เสมอว่า “วันๆ หนึ่ง ลุงแทบไม่ต้องใช้เงินเพื่อหาซื้อของกินเลย เพราะลุงใช้ประโยชน์จากบริเวณบ้านของลุง ในการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวต่างๆ ที่กินได้มากมาย ไม่ว่าจะเป็น พริก ขิง ข่า ตะไคร้ กระเพรา ผักกาด ฯลฯ รวมไปถึงผลไม้อย่าง ส้มโอ มะม่วง มะละกอ และผลไม้อีกมากมาย นอกจากนี้ลุงทองยังเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ไว้กินในครัวเรือน”

ลุงทองยังพูดต่อไปอีกว่า “ประตูบ้านลุงทองไม่เคยปิด เปิดต้อนรับเพื่อนบ้านเสมอ ไม่ว่าจะมาเยี่ยมเยียนหรือมาขอแบ่งปันพืชผักสวนครัวต่างๆ ของลุงไปใช้ในการทำกับข้าวกินในครัวเรือนของเพื่อนบ้าน ลุงก็ไม่เคยคิดจะหวงหรือคิดเงินกับเขาเลย ลุงถึงว่ามีอะไรช่วยเหลือกันได้ ก็ช่วยเหลือกันไปตามประสานบ้านใกล้เรือนเคียงกัน” พวกเราสัมผัสได้ถึงคามมีน้ำใจที่ล้นออกจากใจจริง ๆ ของลุงทองชายสูงวัยที่นั่งอยู่เบื้องหน้าของพวกเรา

บัญชีครัวเรือน ที่มาของรายรับรายจ่าย

อดีตที่ผ่านมา ชุมชนบ้านสามขาต้องประสบกับปัญหาหนี้สินของแต่ละครัวเรือน แต่ครอบครัวลุงทองกลับไม่ประสบปัญหาดังกล่าวเหมือนครอบครัวเพื่อนบ้านทั่วไป เพราะลุงทองมีการจดบันทึกเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายในแต่ละวันของครอบครัวอย่างละเอียดและชัดเจน ลุงทองจึงกลายเป็นแรงบันดาลใจและแบบอย่างของคนในชุมชนในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อหาที่มาของปัญหาหนี้สินว่า เงินต่างๆ ที่ได้รับมานั้นสอดคล้องกับการใช้จ่ายในครอบครัวหรือไม่ ลุงทองย้ำอยู่เสมอว่า “ปัญหานี้สินต่าง ๆ ล้วนต้องมีที่มา อยู่ๆ มันจะเกิดขึ้นเองไม่ได้” หลังจากที่ถูกครอบครัวในชุมชนบ้านสามขาเริ่มทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดของลุงทอง ปัญหาหนี้สินต่างๆ ก็เริ่มลดน้อยลง และหายไปจากชุมชน เนื่องด้วยคนในชุมชนเริ่มรู้จักการเก็บออมใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด และเหมาะสม นอกจากนี้ลุงทองยังเป็นกำลังหลักในการริเริ่มในการหารายได้เพื่อสมทบทุนการศึกษาของเด็กนักเรียนในชุมชนบ้านสามขา ไม่ว่าจะเป็น ทุนเรียนดี ทุนยากจน ทุนความประพฤติดี และด้านอื่นๆ ซึ่งลุงทองและคนในชุมชนได้มอบทุนต่างๆ เหล่านี้มานานแล้ว เพื่อสร้างกำลังใจและส่งเสริมการศึกษาให้กับเยาวชนของชุมชน

คนขยันยังงี้ก็ไม่อดตาย

“คนขยันยังงี้ก็ไม่อดตาย” เป็นคำพูดของลุงทองที่ใช้สอนเด็กนักเรียนในชุมชนเสมอ ให้ทุกคนมีความขยันเพราะความขยันจะเป็นแนวทางในการสร้างสิ่งต่างๆ ให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในการดำรงชีวิต นี่คือนิยามของชีวิตลุงทอง

สิ่งที่ทำทุกวันนี้ทำไปเพื่ออะไร

ประโยคที่พวกเราประทับใจมากที่สุดจากการถามลุงทองว่า “สิ่งต่างๆ ที่ทำอยู่ในทุกวันนี้ทำไปเพื่ออะไร” ลุงทองยิ้มแล้วบอกไปด้วยความภาคภูมิใจว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างที่ลุงได้ทำลงไป

ไม่ใช่ทำเพื่อตัวเอง แต่เป็นการทำให้ชุมชนอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน ได้รับการพัฒนาและมีชีวิตที่อยู่ดีกินดี เพื่อรากฐานที่มั่นคงของชุมชน”

พวกเรานักศึกษาได้ถ่ายทอดปรัชญาการดำเนินชีวิตและความเสียสละของ ลุงทอง ยโส ชาญสูงวัยผู้ที่ได้เสียสละทำคุณประโยชน์ต่างๆ มากมาย เพื่อเป็นการจุดประกายให้พวกเราและเพื่อนๆ ที่ได้อ่านบันทึกนี้ ได้เกิดความคิด...รักและอยากพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของตนเองเพื่อตอบแทนแผ่นดินเกิดของตน...

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ที่โรงเรียนบ้านสามขา ซึ่งตรงกับผลการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นหนึ่ง คือ นักเรียนส่วนหนึ่งสามารถศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปจนสำเร็จการศึกษาและส่วนใหญ่ทำงานต่างถิ่น ไม่ได้กลับมาทำงานสร้างครอบครัวในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง และมีนักเรียนอีกจำนวนหนึ่งไม่สามารถศึกษาต่อ ไม่สามารถทำงานในหน่วยงานต่างๆ ได้ เยาวชนกลุ่มนี้จะเป็นผู้ใหญ่ในชุมชน ชุมชนบ้านสามขาต้องพยายามพัฒนากระบวนการเรียนรู้และทักษะชีวิตให้เยาวชนกลุ่มนี้เป็นสมาชิกถาวรของชุมชนอย่างมีคุณภาพ

อย่างไรก็ตาม นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาและทำงานนอกชุมชน นอกถิ่นฐานบ้านเกิดส่วนใหญ่แล้วเยาวชนในกลุ่มนี้เมื่อเป็นผู้ใหญ่ ในขณะที่กำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี หรือเมื่อทำงานแล้ว หากมีเวลา ก็กลับมา เมื่อมีวันหยุดมาช่วยเหลือพัฒนาเด็กและเยาวชนในโรงเรียนบ้านสามขา ในชุมชน ดังตัวอย่างที่ศิษย์เก่าของโรงเรียนจัดค่ายอาสาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนบ้านสามขา สามารถคิดโครงการต่างๆ เพื่อเกื้อหนุนชุมชน เช่น โครงการธนาคารความสุข โครงการนี้ยังสามารถเกื้อกูลความสุข ความอยู่รอดให้ทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ในชุมชน

กรณีตัวอย่างความสำเร็จและบทเรียนของการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางยังมีปรากฏอีกหลายโรงเรียน เช่น โรงเรียนแม่มอกวิทยา มีชมรมคนแม่มอก กลับมาพัฒนาท้องถิ่น ประชาสัมพันธ์ข่าวสารสำคัญ เป็นตัวอย่างแก่คนรุ่นหลัง มีการระดมทุนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน หรือกรณีโรงเรียนบ้านไหล่หิน, โรงเรียนไหล่หินวิทยา, โรงเรียนแจ่มวิทยา, โรงเรียนอนุบาลลำปาง, โรงเรียนบ้านปงสนุก โรงเรียนประชาราษฎร์วิทยา และโรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ เป็นต้น

สรุป

เครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย / วิชาการ / กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง เครือข่ายกัลยาณมิตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย “กศน.ภาคเหนือ และ กศน.ลำปาง” รวมทั้งศูนย์การเรียนรู้และเว็บไซต์เพื่อการเรียนรู้และประชาสัมพันธ์เรื่องราวท้องถิ่นในจังหวัดลำปางทุกเครือข่ายดังกล่าวนี้ มีลักษณะของการวิจัย /

ผลการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ / การดำเนินกิจกรรม มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การศึกษา / ระบบการศึกษา กับชุมชน และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
2. การพัฒนา / การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น / ศิลปวัฒนธรรม / ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
4. การศึกษาวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้านการการอนุรักษ์ สืบทอด สืบสาน และการประกอบอาชีพในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
5. การศึกษา / การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
6. การศึกษา / การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางร่างกายและจิตใจในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
7. การศึกษา / การอนุรักษ์ / การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
8. การศึกษา / การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
9. การพัฒนา / การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับการดำรงชีวิตร่วมกัน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
10. การบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอนของนักศึกษา การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และการบริการวิชาการเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

เครือข่ายความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) / เทศบาล เครือข่ายความร่วมมือจากมหาวิทยาลัย เครือข่ายความร่วมมือจากกลุ่มโรงเรียน (จากแบบสอบถามรวม 21 เครือข่าย) เครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ เครือข่ายความร่วมมือจากสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และเครือข่ายงานวิจัยเพื่อชุมชนสังคมและท้องถิ่น เป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย / วิชาการ / กิจกรรม เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปางเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและอยู่รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ เป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรเชื่อมโยง

กันและกันเอง และยังเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งชุมชนในจังหวัดลำปาง ครู อาจารย์มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น นักวิชาการภายในท้องถิ่นและภายนอกจังหวัดลำปาง รวมทั้งเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น จากความรักความผูกพัน ความซาบซึ้ง ความตระหนักในคุณค่า มาสู่ - การดำรงชีวิตในปัจจุบัน และบูรณาการร่วมกับศาสตร์ เทคโนโลยี โดยเชื่อมต่อนักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา มาสู่เด็ก เยาวชน และชุมชน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ อย่างรู้เท่าทัน

ผู้เป็นนักวิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยในโครงการวิจัย / งานวิชาการ ที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย / งานวิชาการ หลายท่านเป็นบุคลากรผู้มีส่วนร่วมในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน และยังได้นำข้อค้นพบจากงานวิจัยมาร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดที่สามารถสืบสานคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน สู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การมีอาชีพในสังคมปัจจุบัน...อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ...ป้องกันวิกฤติภัยธรรมชาติ...อยู่รอดได้อย่างมีจิตสาธารณะและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งยังครอบคลุมไปถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นลำปางกับความรู้ด้านอื่นๆ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้ชีวิตในท้องถิ่นและอยู่รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ ด้วยจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อชุมชนถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองและทุกๆ ชุมชนในสังคม

คณะผู้วิจัยขอแสดงกรอบสรุป 3 ประเด็น ดังนี้

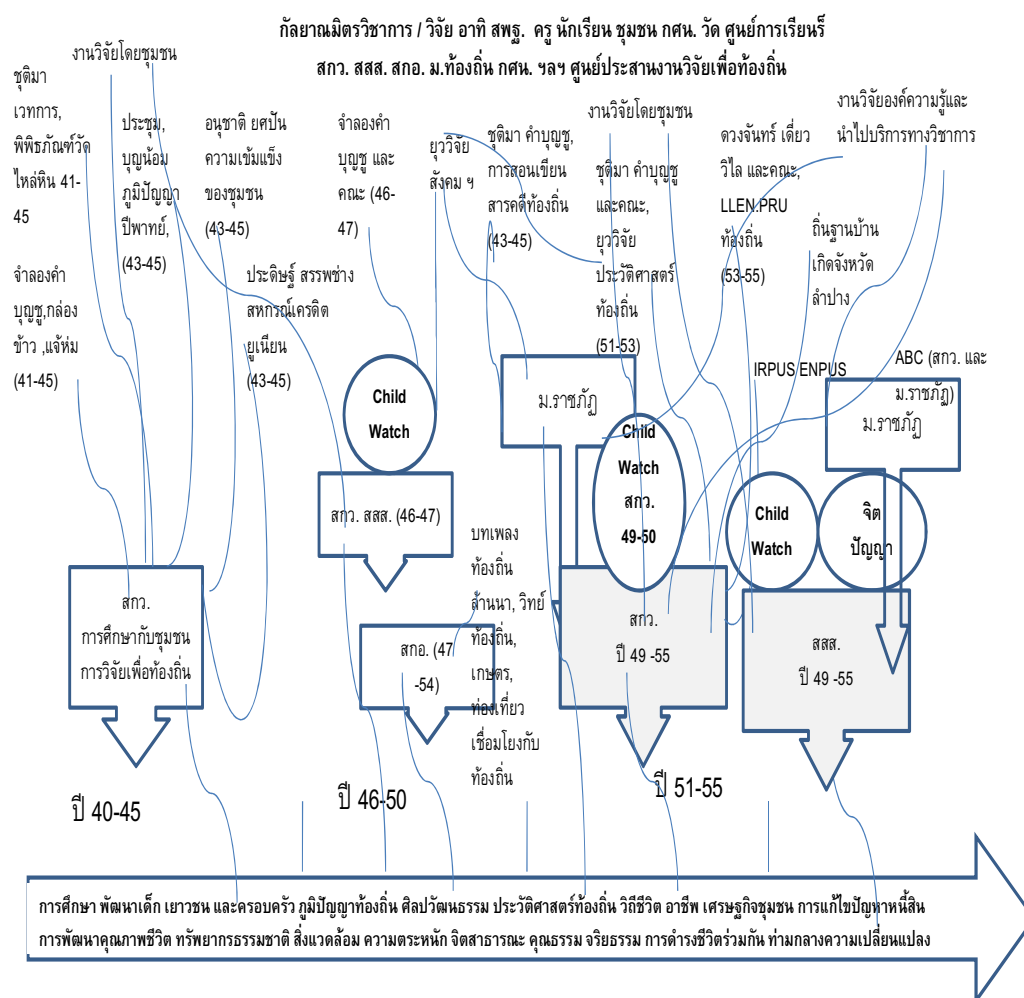
- ประเด็นความเคลื่อนไหวของแรงสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด
- ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกัลยาณมิตรทางวิชาการ โครงการวิจัย

การบริการทางวิชาการ และการเรียนรู้ร่วมกัน

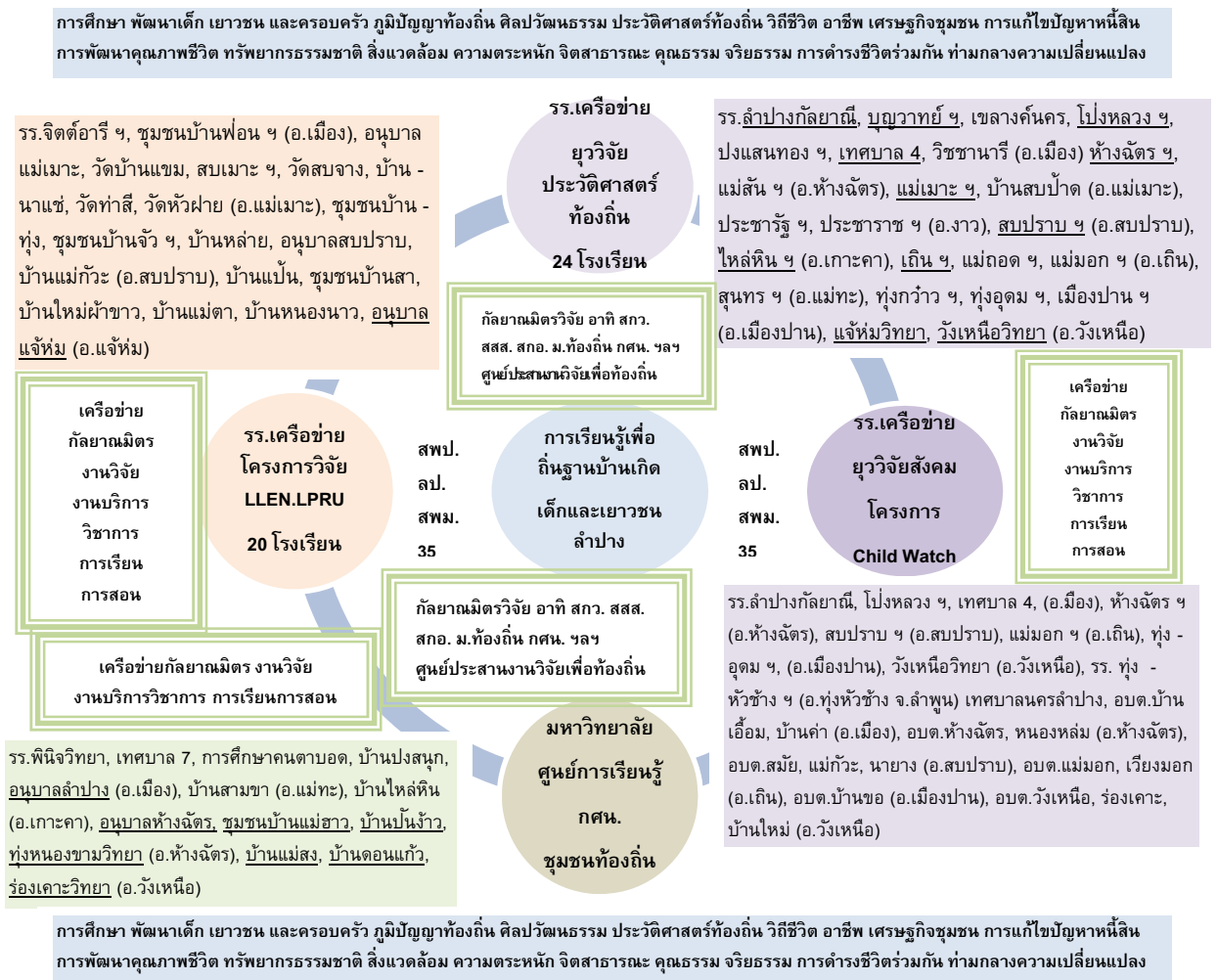
- ประเด็นพลังแห่งการเรียนรู้และกัลยาณมิตรเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

กรอบสรุป 19 : ผังการสังเคราะห์ความเคลื่อนไหวของแรงสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและตัวอย่างผลงานจากแรงสนับสนุน

Time line ทิศทางองค์ความรู้ตัวเชิงเนื้อหาและเครือข่าย

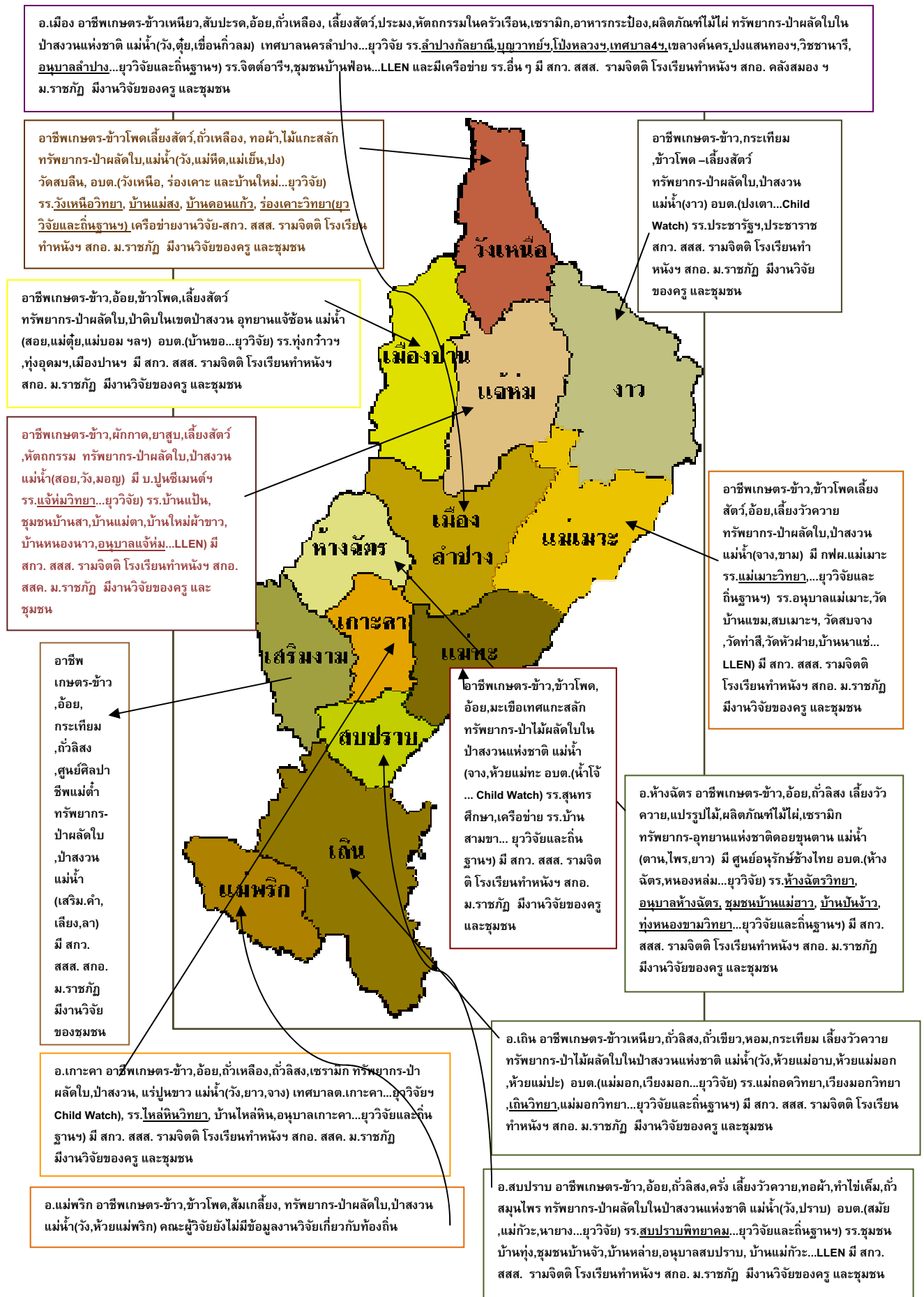

กรอบสรุป 20 : ผังการสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกลายณมิตรทางวิชาการ การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการเรียนรู้ร่วมกัน

หมายเหตุ โรงเรียนที่ขีดเส้นใต้ จำนวน 20 โรงเรียน ได้แก่ 1. โรงเรียนอนุบาลลำปาง 2. โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร 3. โรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม 4. โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว 5. โรงเรียนบ้านปั้งจัว 6. โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา 7. โรงเรียนร่องเคาะวิทยา 8. โรงเรียนบ้านดอนแก้ว 9. โรงเรียนบ้านแม่สง 10. โรงเรียนลำปางกัลยาณี 11. โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย 12. โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก 13. โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) 14. โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา 15. โรงเรียนแม่เมาะวิทยา 16. โรงเรียนสบปราบพิทยาคม 17. โรงเรียนไหล่หินวิทยา 18. โรงเรียนเถินวิทยา 19. โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา และ 20. โรงเรียนวังเหนือวิทยา คือ โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายในโครงการวิจัย “การพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554”

กรอบสรุป 21 : ผังการสังเคราะห์พลังแห่งการเรียนรู้และกัลยาณมิตรเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

บทที่ 7

บทสรุป

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนี้ เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย โรงเรียน - ประถมศึกษาขนาดเล็ก โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส และโรงเรียนมัธยมศึกษา รวมจำนวน 20 โรงเรียน ได้แก่

1. โรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย รวม 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลลำปาง โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร และโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม

2. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส จำนวน 2 กลุ่ม รวม 6 โรงเรียน คือ

กลุ่มที่ 1 - โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียน - ขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านปิ่นจ้าว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)

กลุ่มที่ 2 -โรงเรียนบ้านแม่สง ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียน - ร่องเคาะวิทยา ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)

3. โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา พิจารณาคัดเลือกแบบเจาะจงจากเครือข่ายครูและ - โรงเรียนในเครือข่ายโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัย สังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล รวมจำนวน 11 โรงเรียน โดยครอบคลุม กลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ โรงเรียน - มัธยมศึกษาประจำตำบล และโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

-โรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนลำปางกัลยาณี และ โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย

- โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา โรงเรียนแม่เกาะวิทยา โรงเรียนเถินวิทยา โรงเรียนสบปราบพิทยาคม โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา โรงเรียนวังเหนือวิทยา

- โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา - รัชมังคลาภิเษก และโรงเรียนไหล่หินวิทยา

- โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย)

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มหลัก ดังกล่าวนี มีโรงเรียนในหัวข้อที่ 3 เป็นโรงเรียนในเครือข่ายโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อ – การพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล รวม 11 โรงเรียน ส่วนโรงเรียนที่ปรากฏในหัวข้อที่ 1 และ 2 เป็นโรงเรียนที่ร่วมเป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรสานต่อจากเครือข่ายโรงเรียนในโครงการ - ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, โครงการวิจัย LLEN.LPRU, โครงการวิจัย Child Watch และเครือข่ายโรงเรียนที่รับการบริการทางวิชาการบูรณาการกับการเรียนการสอน นักศึกษาและการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง รวม 9 โรงเรียน รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 โรงเรียน

จากผลการวิเคราะห์แบบสอบถามสรุปความคิดเห็นในประเด็นเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่น และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง มีเครือข่ายโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกัน หรือมีบริบทของโรงเรียนในลักษณะใกล้เคียงกัน ดังที่ได้กล่าวถึงสรุปผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามรวมจำนวน 21 เครือข่ายโรงเรียน ทั้งนี้โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้นก็ปรากฏข้อมูลว่าร่วมอยู่ในโรงเรียนเครือข่าย 21 เครือข่าย ดังนี้

1) โรงเรียนเครือข่ายในกลุ่ม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 โรงเรียนชีวิต

2) โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย อำเภอเมืองลำปาง เป็นโรงเรียนต้นแบบ - ประชาธิปไตย สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนในจังหวัดลำปางที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างสำนักพลเมือง

3) กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายจามเทวี ซึ่งโรงเรียนอนุบาลลำปาง อำเภอเมือง - ลำปาง ร่วมเป็นเครือข่าย มีกิจกรรมการแข่งขันทางด้านวิชาการ / การอบรมทางวิชาการ / กีฬา เครือข่าย

4) โรงเรียนแม่กวงวิทยา เป็นเครือข่ายกับ โรงเรียนบ้านเอื้อม, โรงเรียนบ้านเป้า และโรงเรียนบ้านบ่อหิน อำเภอเมืองลำปาง ในด้านของกิจกรรมพุทธศาสนา

5) โรงเรียนปงแสนทองวิทยามีเครือข่ายโรงเรียนกัลยาณมิตรกลุ่มยุววิจัย - ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปางและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

6) โรงเรียนเครือข่ายของโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมือง - ลำปาง เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ กิจกรรมโครงการการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน Project Based Learning

7) กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายในอำเภอแม่เมะ มีกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเหมือง- ลิกไนต์, การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสาระการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี

8) โรงเรียนสบเมะวิทยา อำเภอแม่เมะ มีเครือข่ายโรงเรียนศูนย์ต้นแบบ - ปฐมวัย

9) โรงเรียนเครือข่ายอนันตยศ (โรงเรียนบ้านปันจ้าว, โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร, โรงเรียนบ้านทุ่งหก, โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา) มีกิจกรรม โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรม วันภาษาไทย ร่วมกัน

10) โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มเกาะคา ซึ่งโรงเรียนวัดมะกอก-นาบัว อำเภอเกาะคา ร่วมเป็นเครือข่าย มีกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน

11) โรงเรียนเครือข่ายในอำเภอแม่ทะ มีกลุ่มเครือข่ายป่าต้น, น้ำใจ ดำเนิน กิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา (โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ) มีโรงเรียนเครือข่าย คือ โรงเรียนบ้านหนอง, โรงเรียนน้ำใจ, โรงเรียนบ้านแม่ปุง, โรงเรียนบ้านฮ่อห่า, โรงเรียนบ้าน - ป่าจำ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ท้องถิ่นสาระการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี เช่น การเพาะเห็ด, การทำน้ายาล้างจาน และการทำขนม

12) โรงเรียนแม่มอกวิทยา เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนบ้านกุ่มหนึ่งใต้ อำเภอเถิน ดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านหัวน้ำ, กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านสะพานหิน

13) โรงเรียนเครือข่ายบ้านปงวัง ซึ่งโรงเรียนเวียงมอกวิทยา อำเภอเถิน ร่วม เป็นเครือข่าย มีกิจกรรม ขบวนการลูกเจี๊ยบอาสา พาพ่อแม่ ลด ละ เลิก บุหรี่ เหล้า เทิดไท้ - องค์ราชันย์

14) โรงเรียนชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอสบปราบ ร่วมเป็นเครือข่ายกับโรงเรียน อนุบาลสบปราบ อำเภอสบปราบ ดำเนินการโครงการอบรมคุณธรรม

15) โรงเรียนเสริมงามวิทยาคม มีกิจกรรมการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงและการปลูกสมุนไพรในโรงเรียน เป็นเครือข่ายร่วมกับโรงเรียนบ้านทุ่งตำ อำเภอเสริมงาม

16) โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มพญาวัง อำเภอแจ้ห่ม กิจกรรมใช้หลักสูตรท้องถิ่น ร่วมกัน, กิจกรรมการใช้หลักสูตรท้องถิ่นสู่การพัฒนาการเรียนการสอน, กิจกรรมสิ่งแวดล้อม ศึกษา

17) กลุ่มเครือข่ายโรงเรียนตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม เช่น การประกวด โครงการคุณธรรมซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นร่วมด้วย, โครงการเข้าค่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น และประกวดบทความ

18) โรงเรียนบ้านสบฟ้า โรงเรียนม่วงงาม โรงเรียนหนองนา โรงเรียนฮ่อลี อำเภอแจ้ห่ม มีเครือข่ายกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

19) โรงเรียนเครือข่ายอนันตยศ อำเภอวังเหนือ กิจกรรมแข่งขันด้านวิชาการ ทำสื่อ กีฬา

20) โรงเรียนเครือข่ายในตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ สร้างเครือข่าย โครงการงานคุณธรรม / ศูนย์วัดสบสัน แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

21) โรงเรียนเครือข่ายของโรงเรียนอนุบาลวังเหนือ คือโรงเรียนวังเหนือวิทยา ร่วมเรียนรู้ใน โครงการย้อนรอยเมืองวัง ซึ่งเป็นโครงการของยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น - จังหวัดลำปาง ของโรงเรียนวังเหนือวิทยา โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.)

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย : การพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่น เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดลำปาง ร่วมกับกัลยาณมิตรโรงเรียนและเครือข่ายอื่น

จากการศึกษาวิเคราะห์แบบสอบถามสภาวะการณ์ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อ ถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง” 2 ชุด ที่สอบถามครู / ผู้บริหาร และนักเรียน และการร่วมให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น ในระหว่างการดำเนินงานโครงการวิจัยในครั้งนี้ ของ ครู ผู้บริหาร นักเรียน และชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทของโรงเรียน รวมโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายและเครือข่ายกัลยาณมิตรโรงเรียนอื่น รวมจำนวนทั้งสิ้น 67 โรงเรียน สรุป สภาวะการณ์โดยรวมเรียงตามลำดับความสำคัญที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นใน - โรงเรียน คือ

1. ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ด้านวัฒนธรรม
3. ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. ด้านสังคม
5. ด้านเศรษฐกิจ
6. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กลไกสนับสนุนที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. กลไกสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา ให้การสนับสนุน ส่งเสริม อย่างจริงจัง เป็นรูปธรรม
2. กลไกสนับสนุนจากการให้ความรู้การพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติมแก่ครู
3. กลไกสนับสนุนจากงบประมาณสนับสนุน
4. กลไกสนับสนุนจากการได้รับคำสั่งจากกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มเติมรายวิชาสาระ การเรียนรู้ท้องถิ่นในหลักสูตรแกนกลาง
5. กลไกสนับสนุนจากการมีเครือข่ายครูพี่เลี้ยง / อาจารย์มหาวิทยาลัยให้คำปรึกษา
6. กลไกสนับสนุนจากการนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่จัดทำ นำไปประเมินขอวิทยฐานะ

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. การขาดแคลนงบประมาณ
2. การขาดความรู้และทักษะในการจัดทำรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
3. ภาระงานของครูที่มีมาก จนไม่มีเวลาสอนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติม
4. เวลาเรียนไม่พอ ผู้เรียนต้องเรียนสาระหลักทั้ง 8 สาระ
5. ผู้ปกครองไม่เห็นถึงความสำคัญของการเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
6. ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ให้การสนับสนุน ส่งเสริม อย่างจริงจังเป็นรูปธรรม

ปัจจัยเงินทุนสนับสนุนที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. มีเงินทุนสนับสนุนจากสถานศึกษา
2. มีเงินทุนสนับสนุนจากเขตพื้นที่การศึกษา
3. ครูผู้สอนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง
4. มีเงินทุนสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. ปัจจัยอื่นๆ คือ มีทุนสนับสนุนงบประมาณจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิต โรงไฟฟ้าแม่เมาะ

สมาคมพัฒนาแม่เมาะ, งบประมาณจากโครงการเรียนฟรี เรียนดี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ โดยนำเงินจากทุนเรียนฟรี 15 ปี มาใช้ได้ส่วนหนึ่ง, ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กรณีของปัจจัยเงินทุนสนับสนุนหรือการขาดแคลนงบประมาณที่ใช้ในการจัดการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นนี้ จากผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม พบว่ามีผู้แสดงความคิดเห็นในระดับมากที่สุด แต่เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับผลการวิเคราะห์ในประเด็นปัจจัยเงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่มีผู้แสดงความคิดเห็น และเมื่อนำข้อมูลจากเวทีเสวนา เวทีประชุมกลุ่มย่อย การพูดคุยในระหว่างการทำเนิงานวิจัยมาพิจารณาร่วมด้วยแล้ว พบว่าปัจจัยไม่มีเงินทุนสนับสนุนเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคน้อยกว่าประเด็น “การขาดความรู้และทักษะในการจัดทำรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น” และ “ภาระงานของครูที่มีมาก จนไม่มีเวลาสอนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติม”

หน่วยงาน / องค์กรหลักที่ให้การสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 – 3
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35
3. หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ

การร่วมมือกันเป็นโรงเรียนเครือข่ายเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จากผล - การศึกษาวิเคราะห์แบบสอบถาม มีกลุ่มโรงเรียนร่วมเป็นเครือข่าย 21 เครือข่าย ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน คือ

1. การศึกษาวิจัยด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. การศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
3. การศึกษาวิจัยด้านวัฒนธรรม
4. การศึกษาวิจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. การศึกษาวิจัยด้านสังคม
6. การศึกษาวิจัยด้านเศรษฐกิจ

การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับปฐมวัย มีการจัดการเรียนรู้แบบ - บูรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมเสริมประสบการณ์
2. กิจกรรมศิลปะ สร้างสรรค์
3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
4. กิจกรรมเสรี
5. กิจกรรมกลางแจ้ง

มีการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นผ่านการจัดสภาพแวดล้อมใน 3 ลักษณะ คือ

1. การจัดผ่านทางแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
2. การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน
3. การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา มีลักษณะ การบูรณาการในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ คือ

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
3. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
4. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
5. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
6. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
7. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ
8. กลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา

มีการจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระต่างๆ ดังนี้

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
3. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
4. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
5. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
6. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
7. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ
8. กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

มีการจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ

1. กิจกรรมชุมนุม
2. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี
3. กิจกรรมแนะแนว
4. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

กระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบที่ผู้เรียนชอบ คือ

1. แบบทัศนศึกษา
2. แบบกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องเรียน พาลงชุมชน
3. แบบค่าย / ชมรม
4. ลักษณะสอนแบบสืบค้น จัดโครงการงาน / โครงการวิจัย
5. ลักษณะสอนเนื้อหา อิงตำราเรียน

การส่งเสริมและพัฒนาครูโดยการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา -

กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. การเข้าร่วมโครงการที่จัดโดยเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) หรือโครงการอบรมต่างๆ ของ สพฐ.
2. โรงเรียนจัดเอง ในลักษณะกิจกรรมทัศนศึกษา ดูงาน
3. การเข้าร่วมโครงการอบรมต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยจัด
4. โครงการฝึกอบรมและพัฒนาครู โดยครูจัดเองและเชิญผู้รู้ภายนอกมาให้ความรู้
5. การเข้าร่วมโครงการอบรมโดยสถาบันฝึกอบรมสังกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

การเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. การเข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
2. การเข้าร่วมโครงการวิจัย LLEN
3. การเข้าร่วมโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. การเข้าร่วมโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล
5. การเข้าร่วมโครงการการเรียนรู้ศิลปะบนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน โรงเรียนท่าหนึ่ง -

วัฒนธรรม

6. การเข้าร่วมโครงการวิจัยตำนานพระพุทธศาสนาฉบับวัดบ้านเอื้อม
7. การเข้าร่วมโครงการเครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
8. การเข้าร่วมโครงการโลกศึกษา
9. การเข้าร่วมโครงการวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น

การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน คือ

1. ด้านประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
5. ด้านอาชีพและการทำมาหากินในท้องถิ่น
6. ด้านความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่น
7. ด้านการตั้งถิ่นฐาน ชุมชนในท้องถิ่น
8. ด้านการสร้างเสริมความเข้มแข็งในท้องถิ่น
9. ด้านการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาท้องถิ่น

นักเรียนมีความคิดเห็นในประเด็นความจำเป็นในการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นมาในท้องถิ่นของตนเอง
2. นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น
3. นักเรียนรู้จักอาชีพในท้องถิ่น สามารถพัฒนาเป็นอาชีพได้
4. นักเรียนได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่นักเรียนสนใจ คือ

1. สาระการเรียนรู้ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. สาระการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. สาระการเรียนรู้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
5. สาระการเรียนรู้อาชีพและการทำมาหากินในท้องถิ่น
6. สาระการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาท้องถิ่น
7. สาระการเรียนรู้การตั้งถิ่นฐาน ชุมชน ในท้องถิ่น
8. สาระการเรียนรู้การสร้างเสริมความเข้มแข็งในท้องถิ่น
9. สาระการเรียนรู้ความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่น

วิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียน คือ

1. การวัดและประเมินผลจากผลงานของนักเรียน
2. การวัดและประเมินผลจากแบบสอบถามความคิดเห็น แบบประเมินเจตคติ
3. การวัดและประเมินผลจากแบบทดสอบ
4. การวัดและประเมินผลจากการประเมินตามสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรม
5. การวัดและประเมินผลจากการสังเกต สัมภาษณ์ ส่งแบบสอบถามให้ผู้ปกครอง
6. การวัดและประเมินผลจากแบบสังเกต
7. การวัดและประเมินผลจากการสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่นของนักเรียน และนำมาบรรยายเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน บุคคลสำคัญในหมู่บ้านของตนเอง
8. การวัดและประเมินผลจากการเขียนรายงานกลุ่ม

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน คือ

1. นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น
2. นักเรียนมีความรู้สึกสำนึก รัก ภูมิใจ และตระหนักในคุณค่าของความรู้ท้องถิ่น
3. นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นและพัฒนาความรู้ท้องถิ่นในชีวิตจริงมาสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน
4. นักเรียนได้รับรางวัลหรือการยกย่องที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่น

ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็น “หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว
ส่งผลต่อผู้เรียนอย่างไร” มีประเด็นดังนี้

1. ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น
2. ผู้เรียนมีสำนึกรักท้องถิ่น รักชุมชนที่อาศัยอยู่มากขึ้น
3. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปต่อยอดประกอบอาชีพได้
4. ผู้เรียนมีกิจกรรมร่วมกับชุมชนมากยิ่งขึ้น

ผลที่เกิดขึ้นกับครู คือ

1. ครูผลิตสื่อ นวัตกรรมที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เรียงตามลำดับ
ความสำคัญที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

- 1.1 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 1.2 เอกสารประกอบการสอน ใบงาน ใบความรู้
- 1.3 สื่อเทคโนโลยี
- 1.4 Power Point
- 1.5 ชุดความรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับชุมชน
- 1.6 ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของครู

2. การได้รับการยกย่องหรือรางวัล การเลื่อนวิทยฐานะ จากการจัดกระบวนการเรียนรู้
เพื่อท้องถิ่น

3. การได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากผู้ปกครอง / ชุมชน / ปราชญ์ชาวบ้าน /
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. การจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นทำให้ครู นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และชุมชน
มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ความรู้ท้องถิ่น และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นร่วมกันเพื่อ -
ถิ่นฐานบ้านเกิดและความเข้มแข็งของชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น คือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
2. กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ชุมชนให้ความสำคัญ คือ ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้านสังคม และ
ด้านเศรษฐกิจ

เครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ประกอบด้วย

เครือข่ายความร่วมมือจาก

1. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) / เทศบาล
2. มหาวิทยาลัย
3. กลุ่มโรงเรียน
4. หน่วยงานอื่นๆ
5. สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

ลักษณะความร่วมมือของเครือข่ายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. เครือข่ายความร่วมมือด้านการสนับสนุนงบประมาณ
2. เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการ การจัดอบรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ,

การประชุมสัมมนา, การจัดนิทรรศการ นำเสนอผลงานวิชาการเผยแพร่ความรู้, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานเครือข่าย โรงเรียน และชุมชน

3. เครือข่ายความร่วมมือด้านการวางแผนจัดทำโครงการ จัดทำหลักสูตรแกนกลางที่บูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น - ที่ควรจะเป็น มีประเด็นดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง
2. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ชนรุ่นหลังได้เห็นและตระหนักถึงคุณค่าของท้องถิ่นอยู่อย่างต่อเนื่อง

3. การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารอย่างต่อเนื่องและขอความร่วมมือในกลุ่ม - เครือข่ายและในอำเภอ จังหวัดใกล้เคียง มีการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะที่สร้างความเข้าใจและความตระหนัก

4. ชุมชนแต่ละหมู่บ้านต้องหาเอกลักษณ์ของตนเอง และทำให้เด่น เป็นจุดขายของชุมชน

5. การจัดทำข้อมูลความรู้ท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยควรมีหน่วยงาน องค์กรใด องค์กรหนึ่งเป็นผู้ประสานงาน

บริบทของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย 20 โรงเรียนนี้ มีบริบทที่เชื่อมโยงได้กับ “ต้นทุน” ทางด้านองค์ความรู้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การพัฒนาเด็กและเยาวชน จังหวัดลำปาง และเครือข่ายกัลยาณมิตรอื่นๆ ในจังหวัดลำปาง สรุปได้ 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีบริบทของชุมชนท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ประเด็นที่ 2 จังหวัดลำปางมีองค์ความรู้ท้องถิ่นสำหรับการจัดการเรียนรู้ ทั้งในส่วนของ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยองค์ความรู้ท้องถิ่นมีการสืบทอด ถ่ายทอดโดยชุมชนท้องถิ่น ทางด้านกระบวนการเรียนรู้ที่มีองค์ความรู้และ - การเรียนรู้แบบวิจัย โดยมีเครือข่ายการเรียนรู้และการวิจัยร่วมกันของครู นักเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น

ประเด็นที่ 3 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนในโครงการวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) คือ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, โครงการวิจัย LLEN.LPRU และโครงการวิจัย Child Watch โดยได้รับการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ประเด็นที่ 4 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายในการร่วมกิจกรรมวิชาการและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับโรงเรียนอื่นๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัย สถาบันพัฒนาการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ (กศน.ภาคเหนือ) และ สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.ลำปาง) หน่วยงานต่างๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ศูนย์การเรียนรู้ และชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

ข้อค้นพบจากงานวิจัย / งานวิชาการ เชื่อมโยงสู่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดลำปาง

ในพื้นที่จังหวัดลำปางนับเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 จนถึงปัจจุบัน มีเครือข่ายกัลยาณมิตร วิทยาการงานวิจัย / วิชาการ / กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ที่ยังคงเป็นพลังสนับสนุนการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน รวม 7 เครือข่าย ดังนี้

1. กัลยาณมิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
2. กัลยาณมิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
3. กัลยาณมิตรสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)
4. กัลยาณมิตรมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น
5. กัลยาณมิตร กศน.ภาคเหนือ และ กศน.ลำปาง
6. กัลยาณมิตรศูนย์การเรียนรู้ในจังหวัดลำปาง
7. กัลยาณมิตรหน่วยงานอื่นๆ ภายในท้องถิ่นและภายนอกจังหวัดลำปาง

ข้อค้นพบจากผลการวิจัย / ผลการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ มีความสัมพันธ์กับ -
กระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่าง ๆ โดยมี
ข้อควรคำนึงถึงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้กับ “การดำรงชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของ
สังคมไทย สังคมโลก ธรรมชาติ อย่างรู้เท่าทันและมีจิตสาธารณะ” ดังนี้

1. การศึกษา ระบบการศึกษา กับชุมชน
2. การพัฒนา การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์
ท้องถิ่น
4. การศึกษาวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้านการการอนุรักษ์ สืบทอด
สืบสาน และการประกอบอาชีพ
5. การศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน
6. การศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางร่างกายและจิตใจ
7. การศึกษา การอนุรักษ์ การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
8. การศึกษา การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
9. การพัฒนา การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับ
การดำรงชีวิตร่วมกัน
10. การบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอนของนักศึกษา การฝึกประสบการณ์
วิชาชีพ และการบริการวิชาการเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

ผู้เป็นนักวิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยในโครงการวิจัย / งานวิชาการ ที่ได้รับการสนับสนุน
จากเครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยากรงานวิจัย / งานวิชาการ หลายท่านเป็นบุคลากรผู้มีส่วนร่วม
ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน และยังได้นำ –
ข้อค้นพบจากงานวิจัยมาร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด แต่
พบว่ามีปรากฏไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาวิจัยที่ดำเนินการในจังหวัดลำปาง

มีประเด็นที่ครูผู้ร่วมให้ข้อมูลทั้งที่ปรากฏในแบบสอบถามและเวทีประชุมเสวนา คือ
ประเด็นการเรียนรู้ที่นักเรียนร่วมศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น คือ การเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง
ครูกับนักเรียน มีครูหลายท่านนำเสนอข้อคิดเห็นซึ่งตรงกับคำกล่าวของครูมานะ ปัญญาแก้ว
(ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา
กลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554) ว่า “เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลาย ๆ อย่าง ใน
กระบวนการแก้ปัญหาท้องถิ่น ได้สัมผัสกับของจริง จากประสบการณ์ทำงานตรงนี้ได้
บทเรียน ซึ่งเมื่อก่อนนี้ผมไม่เคยสัมผัสกับของจริง สอนแต่ทฤษฎีกับนักเรียน พอลงทำงาน ลง
พื้นที่พร้อมกับนักเรียน เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลาย ๆ อย่าง ในกระบวนการแก้ปัญหา

ท้องถิ่นได้สัมผัสกับของจริง เราคนต่างถิ่นบางทีการเจาะข้อมูลไม่ถึง ก็ต้องถามความคิดของเด็กนักเรียนว่า วิธีนี้ เธอคิดว่าอย่างไร ซึ่งตรงกันข้ามกับที่เราคิดไว้ในใจ ผมก็คิดว่าโครงการเช่นโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้น่าจะดี น่าจะทำอย่างต่อเนื่อง เท่าที่ผ่านมาส่วราชการหลายส่วนด้วยกันที่พยายามผลักดันเพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง อันนี้คือของจริงผมยังคิด อันนี้ผมคิดเมื่อคืนว่า เด็กเขาคุยกับผมวันก่อน ก่อนที่จะมาสัมภาษณ์ตรงนี้ว่า อาจารย์ครับ ผมว่าถ้าจะให้ยั่งยืน อาจารย์เอาอย่างนี้ไหม เขาก็พูดมา ครุสรุปความคิดของเด็กว่า เธอเสนอคือกินอิมมูนอ่อนไข้ไหม เขาก็มองว่ากินอิมมูนอ่อนของผมนี่คืออะไร ผมก็อธิบายคร่าวๆ คือเรื่องเศรษฐกิจทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเขาน่าจะศึกษาข้อมูลได้ดีกว่าของเก่าที่มันเลื่อนราง”

ในส่วนของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตในท้องถิ่นและอยู่รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ ด้วยความรักความผูกพันและตระหนักในคุณค่าของถิ่นฐาน - บ้านเกิดของตนเองนั้น มีข้อเสนอแนะในเชิงประเด็น รวม 7 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ควรพัฒนา คือการนำนักเรียนร่วมศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน มีครูหลายท่านนำเสนอข้อคิดเห็นซึ่งตรงกับคำกล่าวของครูมานะ ปัญญาแก้ว (ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554) ว่า “เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลายๆ อย่าง ในกระบวนการแก้ปัญหาท้องถิ่น ได้สัมผัสกับของจริง”

2. องค์ความรู้ สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และหลักสูตรต้องตอบโจทย์ของชุมชนและทำให้คนอยู่ในท้องถิ่นได้

3. ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ต้องสามารถใช้ได้จริง การสร้างความรู้ต้องสร้างในฐานของข้อเท็จจริง บนฐานความเป็นจริง บนฐานความถูกต้อง ได้รับการตรวจสอบจากนักวิชาการที่มีความรู้ในเนื้อหา นั้นๆ มีการพัฒนาความรู้บนฐานความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาความรู้และ - กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรพัฒนาการสืบสานคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน ไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การมีอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันวิกฤติภัยธรรมชาติ และอยู่รอดได้อย่างมีจิตสาธารณะ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง โดยภาคีเครือข่ายทุกภาค - ส่วนต้องดำเนินการอย่างเข้มแข็งและจริงจัง

5. การพัฒนาหลักสูตร สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ควรพัฒนาบนรากฐานและพลังของชุมชนท้องถิ่น

6. การพัฒนาหลักสูตร สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรคำนึงถึงนักเรียน เด็กและเยาวชนที่มีความหลากหลายกลุ่ม

7. ควรพัฒนาศูนย์ข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นและศูนย์ประสานงานการพัฒนา - กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง และพัฒนาให้เกิดเครือข่ายที่เข้มแข็งสามารถพัฒนาพร้อมกันในจังหวัดลำปางอย่างเป็นระบบและมีกลไกสนับสนุนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสถานการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง พบว่ามีการจัดการเรียนรู้ทั้งในการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดการเรียนรู้ในระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายการเรียนรู้ท้องถิ่นระหว่างนักเรียน ครู โรงเรียน ชุมชน และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น

สถานการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางมีจุดแข็งใน 4 ด้าน คือ

1. ด้านการจัดอบรมครูในการจัดการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น มีการจัดอบรมทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับโรงเรียน และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น
2. ด้านองค์ความรู้ท้องถิ่น มีการสืบทอด ถ่ายทอดโดยชุมชนท้องถิ่น
3. ด้านกระบวนการเรียนรู้ มีองค์ความรู้และการเรียนรู้แบบวิจัย
4. ด้านเครือข่ายความร่วมมือ มีเครือข่ายการเรียนรู้และการวิจัยร่วมกันของครู นักเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น

สถานการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางมีจุดอ่อนใน 2 ประเด็น คือ

1. ถึงแม้จะมีการจัดอบรมการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นและการศึกษาวิจัยให้แก่ครู แต่ครูส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และทักษะในการจัดทำรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของสังคมชุมชน และสภาพความต้องการของผู้เรียนที่มุ่งเน้นการศึกษาต่อ
2. การสร้างความรู้ท้องถิ่นหรือการนำองค์ความรู้จากผลการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นที่มุ่งแก้ไขปัญหาชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนยังมีน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับ - การศึกษาวิจัยที่ดำเนินการในจังหวัดลำปาง

ข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานในระยะต่อไป

จากสถานการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางดังกล่าว สามารถเสนอแนะ - การพัฒนาโจทย์วิจัยการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และ - การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางได้ 3 ประเด็น คือ

1. ประเด็นการสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นให้เป็นระบบเครือข่ายที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด เน้นการมีฐานข้อมูลความรู้และศูนย์ประสานงาน
2. ประเด็นการสร้างความรู้ท้องถิ่นที่มุ่งแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนโดยเน้นการนำองค์ความรู้จากผลการวิจัยมาสู่การจัดการเรียนรู้
3. ประเด็นการสร้างนวัตกรรมจัดการการเรียนรู้ด้วยการวิจัยและการมีส่วนร่วมของชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). รายงานการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ
การจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนโดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.
กรุงเทพฯ : สมาคาทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
จำลอง คำบุญชู และคณะ. (2545). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการกล่อมข้าวตำบล
เมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง : บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียน
กับชุมชนในการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตกล่อมข้าว. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2546). การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองท้องถิ่น : ความหมายและความสำคัญ
เศรษฐศาสตร์การเมือง ปีที่ 4 ฉบับที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ชุตินา คำบุญชู. (2553). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัด
ลำปาง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
ดวงจันทร์ เตียววิไล. (2537). งานวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการของครูระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดลำปาง เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามแนว
การใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533).
ลำปาง : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏลำปาง.
ทีมประสานงานชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
(2541). แนวทางการพัฒนาประเด็นวิจัยชุดโครงการวิจัยการศึกษากับชุมชนของ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539). “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร” ใน สังคมไทยในกระแส
การเปลี่ยนแปลง. จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ
เผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา.
บุญเรียง ขจรศิลป์. (2543). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการกระบวนการพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี.
กรุงเทพฯ : พี.เอ็น.การพิมพ์.
ประเวศ วะสี. (2541). ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม.
กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2541.
รุ่ง แก้วแดง. (2541). ปฏิวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

นามานุกรมผู้ให้ข้อคิดเห็นในเวทีเสวนาและการสัมภาษณ์

นางสาวกรัญญา เวชสุภา หัวหน้าระดับ ป.4 - ป.6 โรงเรียนวิชานารี อำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง

นางสาวจิรารัตน์ แก้วบุญเรือง ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ อำเภองาว
จังหวัดลำปาง

นายจำนงค์ จันทรจอม ปราชญ์ชุมชนและนักวิจัยชุมชน ชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ
จังหวัดลำปาง

นายเจริญ เชมมา ครูโรงเรียนชุมชนบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

นายชัยรัตน์ ทองใบ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ องค์การบริหารส่วนตำบล
ร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

นายชาญณรงค์ ชีระวุฒิ ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นายชาติชาย สมศักดิ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนร่องเคาะวิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

นายเชาว์วัศ ร่วมชาติ ครูโรงเรียนประชาราชวิทยา อำเภองาว จังหวัดลำปาง

รองศาสตราจารย์ชุตินา เวทการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ลำปาง

นางดวงจันทร์ จันทะมาลา ครูโรงเรียนเมืองปานวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

นายเดช จรลังกา ครูโรงเรียนวังเหนือวิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

นางถวิล มิ่งสมร ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

นายทอน ยโส ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

นางธนภรณ์ โกศล ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนลำปางกัลยาณี อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นางสาวบัวจันทร์ บุญสม ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเถิน จังหวัด
ลำปาง

นายปริญญา ธนาบดีจันทร์กุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านป็น้ำ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

นางปารมี สุปิ่นนะ ครูโรงเรียนปงแสนทองวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นางปาริฉัตร จุราเพชร ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3

นางพิกุลทอง เปล่งศิริ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

นายพิชัย สดเอี่ยม ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

นางสาวเพ็ญภัค รัตนคำฟู นายกเทศมนตรีตำบลเกาะคา เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง

นายไพโรจน์ เสรีวงศ์ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

นางมยุรี กอบคำ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นายมานพ ภัคเณียรนาท ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
นายมานะ ปัญญาแก้ว รองผู้อำนวยการโรงเรียนโปงหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง

นายยันยงค์ สูงงาม ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
นายโรจนินทร์ บุญญะสิริพัฒน์ ศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง
เขต 2

นางวรางคณา ไชยเรือน รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง
เขต 3

ดร.วัชรีย์ เหล่มตระกูล ศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3
นางวันเพ็ญ นาทาน ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจกรรมนักเรียน โรงเรียนวิชชานารี อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง

นายวัลลภ นนทมาลย์ ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ อำเภองาว
จังหวัดลำปาง

นางสาววิจิตรา ใจเดช หัวหน้าฝ่ายวิชาการ โรงเรียนพินิจวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
นางสาววิลาวัลย์ แก้วก่อ ครูโรงเรียนวังเหนือวิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
นายวิสุทธิศักดิ์ เครือสาร ครูโรงเรียนบ้านดอนแก้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
นางศรีนวล วงศ์ตระกูล ครูโรงเรียนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
นางสาวศิรินุช ยุทธแสน ผู้อำนวยการโรงเรียนวังทรายคำวิทยา (ปงวังอนุสรณ์) อำเภอวังเหนือ
จังหวัดลำปาง

นายสง่า จุราเพชร ครูโรงเรียนเสริมงามวิทยาคม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง
พระครูสถาพรปริยัติ เจ้าอาวาสวัดสบสัน อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
นายสมโภช จำปาทิพย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองนา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
นายสวรรค สมกุล ครูโรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
นายสวาท เกษณา ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
นายสอาด ใจยาบุตร กำนันตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
นายสิงห์คำ สอนแปง ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนประชาราชวิทยา อำเภองาว จังหวัดลำปาง
นายสุชาติ เตจ๊ะ ผู้อำนวยการโรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
นายสุชาติ พวงแก้ว ศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1
นางสุธามาศ สักลอ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไร่ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
นางสุพัทธรา โสรสิงห์ ครูโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงใหม่) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
นางสุภาพร ทองใบ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
นายสุเมธ วรรณรัตน์ ศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2

นายอรุณศักดิ์ ปัญญาเย็น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ องค์การบริหารส่วนตำบล
ร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

นายอำนาจ คำอักษร ครูโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

นายอุทัย ไสรสিংห์ ครูโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายละเอียดข้อมูลจากเวทีเสวนาและการสัมภาษณ์พร้อมภาพประกอบ

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตในท้องถิ่นและอยู่รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ ด้วยความรักความผูกพันและตระหนักในคุณค่าของถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองนั้น มีข้อเสนอแนะที่ได้รับจากเวทีเสวนาและการสัมภาษณ์ในระหว่างการทำโครงการวิจัยในเชิงประเด็น รวม 7 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ควรพัฒนา คือการนำนักเรียนร่วมศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน มีครูหลายท่านนำเสนอข้อคิดเห็นซึ่งตรงกับคำกล่าวของครูมานะ ปัญญาแก้ว (ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554) ว่า “เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลายๆ อย่าง ในกระบวนการแก้ปัญหาท้องถิ่น ได้สัมผัสกับของจริง”

“ผมเคยร่วมงานกับทางโครงการนี้แต่เริ่มแรก ยุววิจัยประวัติศาสตร์ หนังสือยุววิจัยสังคม จากประสบการณ์ทำงานตรงนี้ผมได้บทเรียน ซึ่งเมื่อก่อนนี้ผมไม่เคยสัมผัสกับของจริง สอนแต่ทฤษฎีกับนักเรียน พอลงทำงานลงพื้นที่พร้อมกับนักเรียน เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลายๆ อย่าง ในกระบวนการแก้ปัญหาท้องถิ่นได้สัมผัสกับของจริง เราคนต่างถิ่นบางทีการเจาะข้อมูลไม่ถึง ก็ต้องถามความคิดของเด็กนักเรียนว่า วิธีนี้ เธอคิดอย่างไร ซึ่งตรงกันข้ามกับที่เราคิดไว้ในใจ ผมก็คิดว่าโครงการนี้น่าจะดี น่าจะทำอย่างต่อเนื่อง เท่าที่ผ่านมามีส่วนราชการหลายส่วนด้วยกันที่พยายามผลักดันเพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง แต่การทำงานที่ผ่านมาผมว่าดีมากเลย อันนี้คือของจริงผมยังคิด อันนี้ผมคิดเมื่อคืนว่า เด็กเขาคุยกับผมวันก่อน ก่อนที่จะมาสัมภาษณ์ตรงนี้ว่า อาจารย์ครับ ผมว่าถ้าจะให้ยั่งยืน อาจารย์เอาอย่างนี้ไหม เขาก็พูดมาครูสรุปความคิดของเด็กว่า เธอเสนอคือกินอ่อมนอนอุ่นไข่ไหม เขาก็มองว่ากินอ่อมนอนอุ่นของผมคืออะไร ผมก็อธิบายคร่าวๆ คือเรื่องเศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเขาน่าจะศึกษาข้อมูลได้ดีกว่าของเก่าที่มันเลือนราง” มานะ ปัญญาแก้ว (ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบวิจัยเล็ก ๆ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจ

“แนวทางที่จะนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน อย่างผมสอนวิชาประวัติศาสตร์ เราก็มีแนวทางมากขึ้น อย่างเช่น การนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน อาจจะทำให้เด็กๆ ไปทำเหมือนกับการวิจัยเล็กๆ ไม่ได้เป็นทางการมากนัก เช่น ชื่อหมู่บ้าน สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน อย่างวัดพระธาตุจอมทอง จากแต่ก่อนเด็กไม่ได้ให้ความสนใจ ชื่อหมู่บ้านก็ไม่มีที่ไปที่ไป ก็ได้นำไปประยุกต์ใช้ ก็เป็นโครงการที่ดี เป้าหมายก็คือเพื่อเด็กและเยาวชนในจังหวัด -

ลำปาง” (วิสุทธิศักดิ์ เครือสาร, ครูโรงเรียนบ้านดอนแก้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

“แม่มอกเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำยม อยู่หลังเขา หรือว่าอยู่ชายขอบ เป็นชายแดนของอำเภอเงินหมูน่านจะมีฝน ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แล้วก็บัดนี้โชคดีที่เราเป็นครู แม่มอกมีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำวิจัย ส่วนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนคือเรื่องของการจัดการเรียนรู้ ผมจะว่า - การจัดการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือเรื่องแผนการสอน เราจะเอาเรื่องที่ใกล้ตัวเรา ความจริงที่ผมมาวันนี้ก็เพราะ ความรู้พื้นฐานที่เราู้กันในวันนี้มันค่อนข้างที่หลากหลาย เพราะเราความคิดเห็นไม่เหมือนกัน แต่ถ้าเราได้จับจุดแล้วเอากระบวนการไปใช้ ผมคิดว่ากรอบทั้ง 14 กรอบที่ได้นำเสนอ หรือหลักสูตรท้องถิ่น หรือโรงเรียนเราใช้คำว่าสาระท้องถิ่น ตัวท้องถิ่นเราไม่ได้ใช้ เพราะภารกิจงานเราก่อนข้างจะห่วงงานประจำของเรา แต่ถ้าเรานำตรงนี้มาเป็นส่วนหนึ่งของงานประจำ คงจะช่วยให้สบายมากยิ่งขึ้นในการทำงาน แต่เราจะดึงเอาสาระในท้องถิ่นเอามาใช้ในทั้งหมดสาระที่เราจัดการเรียนรู้ ผมเป็นครูวิทยาศาสตร์ แต่ผมก็เน้นในเรื่องของสังคมเหมือนกัน ผมจะเน้นเรื่องใกล้ตัว วันนี้โจทย์วิจัยอาจจะไม่ชัดเจน แต่ก็มีความคิดในตัวเองว่าเราจะทำในสิ่งที่ใกล้ตัวเอามาเป็นองค์ความรู้ ที่จริงมันมีอยู่แล้ว ชาวบ้านเขาเก่ง เรื่องของครกกระเดื่องที่ชาวบ้านใช้ก็เป็นเรื่องของคาน มันเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว ถ้าเรามองจุดนี้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ครูจะเข้าไปเกี่ยวข้องได้มากที่สุด และอีกอย่างคาถาของโจทย์วิจัย บอกว่าโจทย์ต้องมาจากในชุมชน เริ่มแรกคงต้องเป็นเรื่องของเขต ในการจัดการเรียนรู้ ถ้าเด็กอยากจะเรียนรู้อะไร แล้วครูสามารถที่จะดึงโยงเข้ามาสู่กระบวนการเรียนการสอนในห้องได้ เด็กเป็นคนจัดเตรียมจัดหาสื่อพวกนั้น โดยมีครูเป็นคนรวบรวม เราจะกลายเป็นคนที่มองอยู่ข้างบน พอเด็กนำเสนอมา เราจะเป็นคนจัดให้ แก่งแคต้องรู้ว่าอะไรจะใส่ฝักอะไรบ้าง ดังนั้นในท้องถิ่นก็เหมือนกัน ทำไมคนช่วงนี้คนแม่มอกกินยวม หรือเตรียมกำลังข้างสาร เราไม่เคยรู้จักแต่ถ้าคนในท้องถิ่นกินแล้วเราจะรู้จัก ถ้าเราได้จัดสิ่งที่ใกล้ตัวของเขาเอามาเป็นองค์ความรู้ ผมคิดว่าหลักสูตรก็คงไม่หนีไปไหน แล้วอีกเรื่องหนึ่งขอขอบคุณครูทุกท่านลองทำเรื่องที่จะทำวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนจริงๆ ก็คงไม่เกินกำลังความคิดของเรา” (ไพโรจน์ เสรีวงศ์, ครูโรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเงิน จังหวัดลำปาง, ครูผู้ร่วม “โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” และ “โครงการวิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

2. องค์ความรู้ สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และหลักสูตรต้องตอบโจทย์ของชุมชนและทำให้คนอยู่ในท้องถิ่นได้

ในประเด็นนี้ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ที่มีผลการเรียนดี มีศักยภาพที่จะไปศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ ทั้งในจังหวัดลำปาง และจังหวัดอื่นๆ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะได้รับโอกาสในการทำงานในเมืองใหญ่ และส่วนใหญ่ไม่กลับมาทำงานในจังหวัดลำปาง ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสอบเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยและสามารถประกอบอาชีพ มีรายได้ / เงินเดือนแน่นอน ในเกณฑ์ที่น่าพอใจสำหรับครอบครัวของนักเรียน ทั้งนี้ทำให้หลักสูตรท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จึงสร้างกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะของความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่น แต่ยังไม่สามารถสร้างรากฐานแนวคิด - ความต้องการอย่างมุ่งมั่นที่นักเรียนปรารถนาจะประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยเฉพาะเกษตรกรรม, หัตถกรรม, กลุ่มอาชีพดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียนหลายโรงเรียนได้พัฒนาเพื่อเชื่อมโยงไปให้ถึงประเด็นนี้ เพราะเมื่อได้ลงพื้นที่ไปในชุมชนและโรงเรียนในชุมชนข้อความหนึ่งที่ผู้วิจัยได้รับฟังเสมอ คือ “ในชุมชนมีเพียงคนแก่คนเฒ่า ผู้สูงอายุ ส่วนเด็ก ๆ และคนหนุ่มสาวออกไปทำงานต่างถิ่น ถึงแม้ต้องการจะสร้างครอบครัวในชุมชน แต่ไม่มีงานให้ทำ”

“พวกผมก็อยากอยู่ที่บ้าน กับยาย กับย่า นะครับ แต่พวกผมก็อยากมีงานที่มีรายได้แน่นอน พอที่จะมาช่วยครอบครัวได้ ครอบครัวที่ดูแลพวกผม เพื่อนบางคนก็มีเพียงย่า หรือยาย หรือตา เท่านั้นครับ เพราะพ่อแม่ของพวกเรา ก็ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ฯ หรือต่างประเทศ พวกผมสนใจเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่น อาชีพในท้องถิ่น เช่น การเลี้ยงกบ, เลี้ยงปลา, พืชสมุนไพร, สบู่, แชมพู ที่โรงเรียนร่วมกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ มาให้ความรู้ แต่พวกเรากลัวว่าจะไม่สามารถสร้างรายได้ที่แน่นอน เมื่อเรียนจบ หากมีงานและมีเงินเดือนที่ดี พวกผมก็ต้องไปทำงานครับ พวกเรายังผูกพันกับชุมชน บ้านของเรา คงเหมือนรุ่นพี่ ที่ทำงานที่อื่น แต่จะกลับมาเมื่อมีเวลา และรุ่นพี่ที่ทั้งยังเป็นนักศึกษา และทำงานแล้ว ก็มาช่วยพวกเราจัดกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาชุมชนของเรา พัฒนาน้องๆ ในโรงเรียน โดยนำความรู้ที่พี่ๆ มี และความรู้ในท้องถิ่นมาใช้ร่วมกัน อย่างเช่น เรื่องของค่ายอาสาพัฒนาอาชีพในท้องถิ่น, การกำจัดขยะ, การจัดทำข้อมูลความรู้ท้องถิ่นให้โรงเรียน, อบต.บ้านเอื้อม” (นักเรียนโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอมืองลำปาง จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์ วันที่ 10 กรกฎาคม 2554)

“ศิษย์เก่าโรงเรียนเมืองปานวิทยาที่จบไปแล้ว และไปเรียนที่มหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ฯ หรือเชียงใหม่ เมื่อมีเวลาว่าง ก็ยังกลับมาให้กำลังใจน้องๆ ที่โรงเรียน แนะนำการเรียนรู้อย่าง - การปฏิบัติจริง สืบค้นเรื่องราวในท้องถิ่น หรือการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ครูก็ดีใจ ผู้ปกครอง ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็ดีใจที่ลูกหลานยังไม่ลืมบ้าน ลืมท้องถิ่น และยังกลับมาช่วยน้อง ๆ นักเรียน เด็กและเยาวชนในท้องถิ่น” (ดวงจันทร์ จันทะมาลา, ครูโรงเรียนเมืองปานวิทยา อำเภอมืองลำปาง)

เมืองปาน จังหวัดลำปาง, ครูผู้ร่วม “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” โดย การสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม, สัมภาษณ์ วันที่ 13 กันยายน 2554)

ในส่วนของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การประกอบอาชีพใน ชุมชนท้องถิ่นนี้ มีข้อมูลและความคิดเห็นจากโรงเรียนแม่มอกวิทยา ดังนี้

“ครูออกแบบการเรียนรู้เองปี 38 เป็นโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยให้ศิษย์เก่า มีส่วนร่วม โรงเรียนจึงเล็งที่ทอผ้า จักสาน ปอสา ซึ่งตรงกับแหล่งของแม่มอก จึงเป็นการสร้าง องค์ความรู้ขึ้นมาเองด้วยการใช้ “ปอสา อนุรักษ์งานและอาชีพ” นักเรียนก็ได้ทำกระดาษสาและ ประดิษฐ์

ในปี 50 ได้ลงทุนตาวิเศษ (HONDA) ทำโรงเรียนสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมลงไปในทุก หมวดยวิชา โดยมีพื้นฐานชุมชนเป็นแหล่งในการเรียนรู้ แล้วมีการปรับองค์ความรู้ออกมาเป็น หลักสูตรของโรงเรียน พอเข้าร่วมวิจัยกับโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ก็ทำให้เด็กได้เรียนรู้วิชา เด็กต้องสร้างความรู้เอง จึงจะคงทนในการเรียนรู้ นำเสนอข้อมูลในเวที ใหญ่ได้ และเป็นการสร้างความสามารถของเด็กได้ โดยเด็กของโรงเรียนชนะการทดลองใน การแข่งขันวิทยาศาสตร์ แล้วเกิดความเข้มแข็งชุมชนขึ้นมา โดยเด็กชักชวนถ่ายทอดให้เด็ก รุ่นน้อง

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานยังเป็นเรื่องที่จะต้องยึดหลักสูตรแกนกลางเพื่อให้เด็กมี ความรู้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเกิดทักษะชีวิตนะคะ การที่เราจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคนเพื่อจะให้รักท้องถิ่น ดิฉันคิดว่าจากประสบการณ์การจัด การศึกษาคงจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างความตระหนักให้กับคนในท้องถิ่นเพราะว่าบริบทแต่ละ ท้องถิ่นต่างกันส่วนหนึ่งเมื่อจบไปแล้วเพื่อความอยู่รอดของตัวเองและครอบครัวยกตัวอย่าง คนบ้านแม่มอก อาชีพที่จะเป็นหลักจริง ๆ มันไม่มีเพียงแต่ว่าตรงนั้นเราจะให้เขาเกิดความ ตระหนักในท้องถิ่นคือว่าช่วยกันรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แม่มอกมีไม้สักเยอะและ ผลที่มันเกิดขึ้นคือ อำเภอดินเกิดน้ำท่วมซึ่งเป็นประวัติศาสตร์บางคนบอกว่าอยู่เป็นห้าหกสิบปี ไม่เป็นแบบนี้ เพราะว่าคนรุ่นก่อนบ่คิดว่ามันจะเกิดขึ้นเพราะทรัพยากรธรรมชาติหรือป่าวไม่ จาก ตรงนี้ดิฉันคิดว่าการที่เราจะทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เด็กกลุ่มหนึ่งได้อยู่ยั่งยืนในท้องถิ่นมัน ต้องประกอบกับหลายๆ ส่วนตั้งแต่อาชีพพื้นฐาน การศึกษา และเรื่องการสนับสนุนทุกองค์กร ทุกภาคส่วนในชุมชน สำหรับครูหรือโรงเรียนพร้อมที่จะจัดการศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นแต่ ตอนนี้อะไรยังขาดหลายๆ อย่างเช่นการส่งเสริมในเรื่องของวิชาการ สำหรับการจัดส่งเด็ก ระดับประถมขึ้นไปสู่มัธยมและไปสู่ระดับอุดมศึกษากับหลักสูตรวิชาชีพมาพัฒนาท้องถิ่น ดิฉัน คิดว่าตรงนี้น่าจะอยู่ในแต่ละชุมชน” (บัวจันทร์ บุญสม, ครูโรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอดิน จังหวัดลำปาง, ครูผู้ร่วม “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” และ “โครงการ ยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” โดยการสนับสนุนของ สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ให้ข้อคิดในเวที
เสวนาวันที่ 11 ตุลาคม 2554)

3. ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
ต้องสามารถใช้ได้จริง การสร้างความรู้ต้องสร้างในฐานของข้อเท็จจริง บนฐานความเป็นจริง
บนฐานความถูกต้อง ได้รับการตรวจสอบจากนักวิชาการที่มีความรู้ในเนื้อหานั้นๆ มีการพัฒนา
ความรู้บนฐานความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาความรู้และ -
กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

“ก่อนทำหลักสูตรต้องมีการออกแบบหลักสูตรสำรวจจากพ่อแม่ คนทั่วไป แล้วสนทนา
ว่าโรงเรียนตอบสนองได้ไหม ดังนั้น เกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนเลยจัดหลักสูตร
เกษตรกรรม อาชีพของผู้ปกครอง อ่างเก็บน้ำ การเพาะเห็ด ฯลฯ กลุ่มข้าวเกรียบ กลุ่มข้าวพอง
เด็กก็มีความสุขกับการเรียนรู้ในท้องถิ่น กลุ่มจักสานจะมาบ่อยๆ / กลุ่มนวด / ชุมชนให้ความ
สนใจให้ความร่วมมือมาก” (ชูลีพร กอบคำ, ครูโรงเรียนบ้านปงสนุก, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่
11 ตุลาคม 2554)

“ผมในฐานะชุมชนนะครับ การที่เราได้มาทำงานวิจัยในวันนี้ ส่วนใหญ่ครูบาอาจารย์
เป็นผู้ที่สำคัญที่สุด ก็ต้องสานกับเด็กๆ เพราะผู้ใหญ่ก็ล้าหน้าไปหมดก็ต้องสานเด็กที่โรงเรียน
เป็นสิ่งสำคัญ เพราะฉะนั้นก็ไม่ควรลืมหืมือนที่อาจารย์ผู้หญิงท่านว่าการพัฒนาทุกอย่างมันต้อง
ทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนถ้าอยากให้ประสบความสำเร็จ ใครก็ตามเป็นอาจารย์จบดอกเตอร์มาก็
ตามถ้าเก่งคนเดียวรู้คนเดียวไม่มีทางประสบความสำเร็จ เพราะฉะนั้นทุกภาคส่วนไม่ว่าพระ
ก็ตามท่านก็มีความรู้ ทุกอย่างนี้ถือว่าเป็นจุดที่สำคัญเพราะการพัฒนาทุกวันนี้บ้านเมืองก็มี -
การเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เราจะปฏิเสธไม่ได้ ผมเคยพูดชาวบ้านผมบอกว่า ภูมิความรู้หรือ
ปัญญาของชาวบ้านมีขีดจำกัดเราต้องอาศัยความรู้จากส่วนราชการต้องอาศัยความรู้จากฝ่าย
วิชาการหรือว่าความรู้จากผู้มีประสบการณ์ที่เก่งๆ องค์ความรู้เหล่านี้ต้องบวกกับสิ่งที่เค้าสอน
เพราะฉะนั้นการพัฒนาทุกวันนี้ผมพูดได้เต็มปากเลยว่า คนเก่งก็คือเก่งเพราะสิ่งเหล่านี้เป็น
ประโยชน์กับชุมชนผมเห็นด้วยนะครับกับการที่วิจัย วิจัยถ้าเราวิจัยไม่จริงวิจัยไปมันก็ไม่เป็น
ผลสำเร็จ ต้องวิจัยให้รู้จริงๆ บางครั้งเอาคนลำปางไปวิจัยไม่รู้จริงแล้วก็ล้มเหลว ผมอยากให้คน
ที่มีความรู้ความสามารถให้มาช่วยกันคิด แต่ผมก็ขอพูดกับอาจารย์ถ้าผมมีเวลาเยอะผมอยากจะ
มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดโดยไม่มีคำตอบแทนสักอย่าง ผมเป็นผู้ใหญ่บ้านที่ไม่มีอะไรสักอย่าง
ผมต้องไปเรียนรู้เพื่อเอาประสบการณ์เอง หลายท่านพูดไปเมื่อก็การเรียนรู้กับของจริง
การเรียนรู้กับการสัมผัสเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดไม่ใช่ว่าเรียนรู้ด้วยตำรา ตำรารู้หมด สุดท้ายตำรา
มันเอามาทำอะไรไม่ได้ จบมาต้องปฏิบัติบางครั้งมันก็ไม่ได้ อันนี้ก็อยากจะบอกให้รู้ การที่ต้อง
ลงมือสัมผัสจริงๆ ประมาณนั้นะครับซึ่งบางครั้งนักวิชาการก็พูดอีกแบบผมพูดด้วยความจริง

บางครั้งมันอาจจะไม่ถูกต้องก็ประมาณนี้ ขอขอบคุณครับ” (คุณพ่อจำนงค์ จันทร์จอม, อดีตผู้ใหญ่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีประสบการณ์งานวิจัย “โครงการวิจัย รูปแบบการแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2544 – 2 มกราคม 2546 โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายท้องถิ่น และ “โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2” ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2550 – 30 มิถุนายน 2551 โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายท้องถิ่น, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น**ควรพัฒนาการสืบสานคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน ไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การมีอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันวิกฤตภัยธรรมชาติ และอยู่รอดได้อย่างมีจิตสาธารณะ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง โดยภาคีเครือข่ายทุกภาค - ส่วนต้องดำเนินการอย่างเข้มแข็งและจริงจัง**

“ดิฉันในนามของครูระดับมัธยมและเป็นครูพี่เลี้ยงให้กับลูกศิษย์ที่อยู่โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์มาก่อนและภูมิใจที่ลูกศิษย์ได้ทำหนังสือสารคดีดีเด่นได้ก็คือ “ช่างซ่อมเพลงบรรเลงแจ้ห่ม” อยากจะสานต่อ ในหัวข้อที่ท่านขอประเด็นความคิดเห็นดิฉันก็เห็นว่า วันนี้ท่านอาจารย์มาถูกทางแล้ว แนวทางที่ดีมากคือการขอความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่ายแน่นอนเลยคะ วันนี้เรามีพระคุณเจ้ามาร่วมบวรกับเราคงจะครบองค์พระนะคะ บ้านและโรงเรียน เพราะสิ่งแรกในหัวข้อนี้คือการสร้างความตระหนัก ดิฉันเชื่อความตระหนักจะครอบคลุมทุกหน่วยงานก่อนถึงจะประสบผลสำเร็จ อยากจะให้พวกเราได้ร่วมกันตั้งแต่ท่านกำนัน อบต. ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ปราชญ์ชาวบ้าน คนเฒ่าคนแก่ ที่มีความรู้ความสามารถ วัดก็ตั้งแต่เจ้าอาวาส เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะจังหวัด กราบอาราธนาทั้งหมดเลยนะคะ ซึ่งบางท่านมีความรู้มากมาย ทามโรงเรียนก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด คือผู้นำ ทั้งหัวหน้ากลุ่มงานทำด้วยความเต็มใจ หัวหน้าน้อยใหญ่ให้การสนับสนุนในทุกเรื่อง ไปรอดแน่นอน ท่านผู้อำนวยการก็เป็นส่วนสำคัญที่สุดที่เป็นขวัญและกำลังใจให้คณะครูอาจารย์ของเรา” (ถวิล มิ่งสมร, ครูโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง, ครูผู้ร่วม “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” และ “โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“คือเราต้องคัดเลือกอย่างจริงจังว่าเราต้องการให้เด็กเป็นอย่างไร หรือตั้งทักษะไว้เลย ของคนที่รักท้องถิ่น เพราะว่าบางที เราอย่าไปยึดติดกับเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของแต่ละแห่งที่จะเอามาใช้ เช่น เราต้องการว่า คนที่รักท้องถิ่นต้องมีความเอื้อเฟื้อ ต้องเห็นคุณค่า คนในท้องถิ่น คือไม่ทำตัวเป็นใหญ่ จุดมุ่งหมายเหล่านี้ต้องชัดเจน แล้วก็กิจกรรมอะไรที่เหมาะสมเราก็ค่อยเอามาใช้ จะบอกว่าอันนั้นดีกว่าอันนี้ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องชัด อย่างที่เคยทำมา ชาวบ้านเขาสุขมาก การทำงานไปวันๆ ก็ได้แค่อุบัติได้บุญ ได้ช่วยเหลือคนอื่น การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันน่าจะเป็นจุดหนึ่งที่ต้องสร้างให้เด็กมี เราต้องชัดตรงนี้ อาจจะต้องใช้กระบวนการต่างๆ ที่ให้เด็กเขาได้ฝึก กระบวนการสร้างความตระหนักเป็นอีกจุดหนึ่ง การบอกให้รู้เฉยๆ ก็คงไม่ช่วยให้รู้สึกอะไร ต้องอาศัยเรื่องการสร้างความตระหนักมาช่วย ก็ขอเน้นย้ำว่าเรื่องนี้ต้องชัดเจน” (รองศาสตราจารย์ชุตินา เวทการ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

“ในเรื่องของเทคโนโลยี จะทำอย่างไรให้ดึงเรื่องราวของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเชื่อมโยงให้เป็นรูปธรรมกับเทคโนโลยี สร้างความสนใจให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ด้วยความสนใจมากขึ้น จะมีวิธีการดึงดูดให้เด็กและเยาวชนมาเรียนรู้ รัก และคิดจะพัฒนาเป็นอาชีพ เป็นเรื่องที่ดีสำหรับการที่อาจารย์เข้ามาในพื้นที่เพื่อเข้ามาค้นหาวัฒนธรรม ภูมิปัญญาในชุมชน มีการสืบทอดกันมา แต่ยังขาดแรงจูงใจที่คนสนใจ เนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามาก การสืบทอดภูมิปัญญานั้นยังไม่ทันการ ไม่ทันกิน แต่ก่อน “บ่าวไปแ้วสาว สาวทอผ้า” ปัจจุบันใช้โทรศัพท์มือถือ หลากๆ อย่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมาก แต่ขาดความสนใจ มีนโยบายมากมาย แต่ขาดการปฏิบัติให้เป็นจริง คลังสมองทางวัฒนธรรมมีมากมาย แต่ขาดแรงจูงใจ ขาดงบประมาณ” (ชาญณรงค์ ชีระวุฒิ, ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 14 กรกฎาคม 2554)

“ความเจริญทางเทคโนโลยีก้าวหน้าไปเรื่อยๆ ตามกาลเวลา ต้องมีแหล่งรวบรวมความรู้ต่างๆ ไว้ เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่สามารถรอคอยได้ ปัจจุบันมีเทคโนโลยีสำหรับจัดหาสิ่งต่างๆ ให้คนรุ่นใหม่ได้อย่างทันการเหมือนกับคนทั่วโลก เช่น การปักผ้าด้วยเครื่องจักร ฯลฯ ทางโรงเรียนคงทำเป็นห้อง ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ มีหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ให้นักเรียนได้เรียนรู้ และเรียนรู้จากชุมชนท้องถิ่น มีการผลิตสื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เด็กและเยาวชนรุ่นต่อไป เราก็พยายามคิดกันว่าจะทำอย่างไรให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่ มีศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อรวบรวมผลงานทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างต่อเนื่องต่อไป” (บุญทวี วิทยาคณ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 12 กันยายน 2554)

5. การพัฒนาหลักสูตร สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
การพัฒนาบนรากฐานและพลังของชุมชนท้องถิ่น

“ฉะนั้นก็ต้องร่วมมือกันต้องประสานความร่วมมือกันทุกฝ่าย สุดท้ายอยากให้ออกถึงตัวนักเรียน พอปฏิบัติปั๊บ เราก็เอาไปใช้ในวิถีชีวิตจริง ๆ ได้เลย โดยเฉพาะผมไม่เคยร่วมกับ ผักพื้นบ้านก็สามารถเรียนรู้และสร้างโดยเฉพาะการสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญ เดี่ยวนี้ผมดีใจที่โรงเรียนของผมโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว โรงเรียนในพื้นที่ 70 กว่าไร่ ทำไมไม่ให้ป้ามันเกิดขึ้นเอง นักเรียนเรียนรู้จากป่าที่มีจริงบริเวณพื้นที่ใกล้โรงเรียน ทุกวันนี้ผมภูมิใจชุมชนก็มาช่วยโดยมาสร้างรวบรวมผักไม้ ใช้ชื่อว่าผักไม้เพราะผักไม้เป็นพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เป็นศัพท์ของพ่อขุนรามคำแหงและถือโอกาสในปืมหามงคล คือ ทำสวนผักไม้เทิดไท้ องค์ราชัน คนที่ขับเคลื่อนจริง ๆ ไม่ใช่ครูเป็นศิษย์เก่าเป็นประธานศิษย์เก่าของโรงเรียนคือทุกวันนี้เราคุยกันว่าทำยังไงจะทำให้มันยั่งยืน ปลุกไปขายไป แต่ทุกวันนี้ท่านมาทำให้เกิดเป็นสวนป่าซึ่งรวบรวมพันธุ์ไม้แต่ละชนิดที่จะสูญหายและหายาก นี่ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทางโรงเรียนภูมิใจและชุมชนมีส่วนร่วมซึ่งยกตัวอย่างได้” (พิชัย สดเอี่ยม, ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอ - ห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“ก็เพิ่งสังกัดท้องถิ่นเริ่มจากหัวข้อที่ให้แสดงความคิดเห็นในส่วนของโรงเรียนบ้านแม่สง เป็นโรงเรียนขนาดเล็กและก็จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ชื่อว่าห้องเรียนพันไร่คะ ซึ่งโรงเรียนติดกับอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เป็นพื้นที่ป่า แนวคิดนี้ก็ได้อมาจากคุณครูบุญเลิศ บอกว่าทำไมไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จะไปสร้างใหม่ขึ้นมาทำไม ทางโรงเรียนก็ทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมา คือห้องเรียนพันไร่โดยใช้วิธีการเรียนรู้วิถีชีวิตนะคะ ความเป็นอยู่ของชุมชนคือการทำมาหากิน ในนี้จะมีสาระย่อยในเรื่องของความเป็นอยู่ ความเป็นอยู่ก็คือเราจะเน้นเรื่องของการทำมาหากินของคนในชุมชนโดยใช้ผืนป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ ก็กำลังดำเนินการในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้ความร่วมมือเครือข่ายมูลนิธิบ้านสบสันในเรื่องของการสร้างฝายชะลอน้ำ ซึ่งก็ได้ลงมือปฏิบัติจริง ก็จะทำฝายชะลอน้ำและก็เป็นส่วนของการทำมาหากินก็กำลังดำเนินการอยู่ในเรื่องของการจัดการชีวิต การสังเกตเรื่องของเห็ด ว่าเห็ดไหนที่กินได้เห็ดไหนที่กินไม่ได้ไปเรียนรู้จากพื้นที่จริงในเรื่องของการหาแมลงต่าง ๆ ที่ชาวบ้านเขานำมารับประทานในชีวิตประจำวัน ช่วงนี้ก็เป็นเรื่องด้วงหน่อไม้ ช่วงก่อนนี้ก็มีในเรื่องของแมงมัน ในเรื่องของรด่วนช่วงนี้ก็เป็นรด่วนก็จะเอาวิถีชีวิตตอนนี้ว่าชาวบ้านหารด่วนกันยังไยตอนนี้ก็ถือว่า 60-70% แล้วไม่สมบูรณ์เท่าที่ควรในการสร้างเครือข่ายตอนนี้ก็ยังพึ่งที่บ้านสบสันอยู่ว่า เราจะทำยังไงให้ตำบลร่องเคาะเป็นตำบลต้นแบบในเรื่องของการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นตำบลร่องเคาะ” (สุภาพร ทองใบ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สง สังกัด อบต. ร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“การสร้างและการพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่นในลำปาง อย่างที่อาตมาได้ประสบมา การได้มาศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เท่าที่สังเกตก็คือทางโรงเรียนมอบหมาย หรือครู มอบหมายให้กับนักเรียนนักเรียนก็จะมาสืบค้น อย่างเช่นว่า ประวัติวัดสบลิน ประวัติเจ้าพ่อ - หอคำ ประวัติพระพุทธรบาท พระอาจารย์กับนักเรียนให้เอาเลยในคอมพิวเตอร์ก็มี ในเอกสาร ที่พระอาจารย์ทำก็มี นักเรียนก็ขอเอกสารไปเขียนบางครั้งก็ถ่ายเอกสารเสนอครู นี่ก็เป็นเท่าที่ ประสบมา อีกอย่างคือ การที่มอบหมายให้กับนักเรียนมานอกจากสืบค้นหาจากที่วัด เอกสารที่มีอยู่ก็ยังมีมอบหมายให้นักเรียนไปสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ไปดูสถานที่จริง เพราะฉะนั้น ลักษณะ 2 รูปแบบ อันที่ 1 ถอดความรู้ที่มีอยู่ก็เหมือนกับว่านิมนต์ตัวนำซึ่งเมื่อก็ อย่างที่ 2 ก็คือ ให้นักเรียนเรียนรู้พฤติกรรมของแมงมัน ว่าพฤติกรรมการกิน การอยู่ การบินเป็นอย่างไร เด็กจึง พบว่าลักษณะแมงมันเป็นแบบนี้ ซึ่งลักษณะประเด็นที่ 2 หรืออย่าง 2 ทำให้เด็กซาบซึ้ง - ความเป็นมาเป็นไปของประวัติศาสตร์ชุมชนดีกว่า และก็ได้อะไรไปพบปะกับผู้สูงอายุกลุ่มต่างๆ ซึ่ง จะทำให้ได้ความรู้มากกว่าที่อาตมาได้รวบรวมไว้ในเอกสาร เพราะว่าชาวบ้านพูด โยมคนที่ 1 พูดแบบนี้ คนที่ 2 พูดแบบนี้ คือต่างคนต่างพื้นที่ต่างเวลานั้น ความรู้ของผู้สูงอายุที่มอบให้เด็ก เยาวชนนักเรียนนั้นก็จะเป็นประเด็นๆ ไป ความรู้จะกว้างขวางกว่า เพราะฉะนั้นพระอาจารย์ เสนอว่าการเรียนรู้ท้องถิ่นต้องเข้าไปในชุมชนโดยเฉพาะสถานที่จริง เพราะทุกวันนี้พระอาจารย์ ก็ไปสืบค้นเรื่องเกี่ยวกับรอยแกะสลักหินลานตาที่บนรอยพระบาท พระอาจารย์ก็คิดว่าตรงนี้มี รอยแกะสลักเป็นวงกลมดี ที่อื่นก็อาจจะไม่มีซึ่งพระอาจารย์ได้คิดมาก่อน ปรากฏว่าพอเอาจอบไป เจาะ ไปขุดดินออกปรากฏว่าระยะพื้นดินสัก 1 เมตร ใต้ดินมีแต่รอยแกะสลักเต็มไปหมดเลย พระอาจารย์ขุดด้วยตัวเอง ที่ไม่ใช่ชาวบ้าน ไม่ใช่เขตรักเพราะว่าบางครั้งอาจคนไม่มีความรู้ - ความเข้าใจเวลาขุดไปทำลายไปๆ ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเสีย เพราะพระอาจารย์ขุดไปดูก็ เจอ เสียมหิน หินแกะสลัก บางจุดแกะแบบป้อนลงไปใต้ดินแกะลงใต้ดิน หลายจุดหลายแห่ง อย่างที่พระอาจารย์พบใหม่ก็เรียกช่างศิลปากร ปรึกษาทางคณะ ด้านโบราณคดีที่นั่น เขาก็ บอกว่าเป็นของสบลิน ที่ไม่เคยเห็นแบบนี้ ก็น่าจะอายุต่ำกว่าพันกว่าปีขึ้นไป การสืบค้นที่ จริงจัง มันจะเห็นจิตวิญญาณ แม้แต่ฝนตกลงมาพระอาจารย์วิ่งขึ้นดอยไปดูว่า อ่างน้ำกับหลุม ทั้งหลายที่เค้าเจาะ เค้าคิดอะไรเวลาน้ำจากดอยที่ไหลซึมใต้ดินไหลไปตามที่ขุดเป็นอ่างเป็นแอ่ง ต่างๆ ก็ทำให้เกิดแนวคิดที่ว่าเขาน่าจะรองรับน้ำ หรือวิธีสมัยแต่ก่อน จะทำให้เวลาเราศึกษาไปจะ เกิดจินตนาการ ย้อนยุคถัดจากปีที่แล้วมาเพราะฉะนั้นการสืบค้นด้วยตัวเองเป็นสนามฝึกสมอง ของเด็กๆ อย่างดี

ทางวัดสบลินมีกระบวนการสร้างความรู้และกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบนอกโรงเรียน แต่ท่านก็บอกว่าเชื่อมต่อกับโรงเรียนในรูปแบบไหน แต่สิ่งที่ขาดไปที่ท่านไม่ได้พูดถึงคือ - การเชื่อมกับ อบต. ถ้า อบต. เข้ามาร่วมด้วย เพราะ อบต. มีโรงเรียนอยู่หนึ่งโรงเรียนอยู่แล้ว” (พระครูสถาพรปริยัติ หรือเดิมคือพระมหาบุญมี, เจ้าอาวาสวัดสบลิน อำเภอวังเหนือ จังหวัด ลำปาง, มีประสบการณ์งานวิจัย “โครงการวิจัย ศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์และภูมิปัญญา

ท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง” ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2547 – 31 ธันวาคม 2547 โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายท้องถิ่น, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“โรงเรียนขนาดเล็กทำได้หะครับและเอาพลังชุมชนขึ้นมาและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก” (เจริญ เชมมา, โรงเรียนชุมชนบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง, มีประสบการณ์งานวิจัย “โครงการวิจัย LLEN.LPRU โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“ในส่วนของฝ่ายการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โจทย์วิจัยก็จะได้มาจากชาวบ้าน วิธีการแก้ปัญหา รวมถึงวิธีระหว่าง และผลที่ได้รับ คือผลประโยชน์ของชุมชนเอง อันนี้รู้สึกยินดีมากเลยทุกท่านที่ทำงานวิจัยให้กับพื้นที่ รวมถึงนักเรียนเอง เพราะว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในระดับสังคมสมัยนี้ เพราะว่าการศึกษาเป็นสิ่งเริ่มต้นที่ดีในสังคมและครัวเรือน อันนี้เป็นข้อสังเกตว่าส่วนใหญ่ก็จะเป็นการวิจัยในเรื่องหลักสูตร แต่สิ่งที่เคยทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น บางโครงการไม่ได้เริ่มจากหลักสูตร บางโครงการเริ่มจากความคิดของชุมชนเอง พื้นที่ปงสนุก เป็นโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดปงสนุก ในเมือง บางทีคนลำปางเองยังไม่รู้ว่าวัดปงสนุกมีอะไรบ้าง หรือในฐานะของชุมชนเองเขามีอะไรบ้าง ในชุมชนเอง ตอนแรกจะมีในส่วนของ ททท. มาสนับสนุนในพื้นที่ แต่ในส่วนของพื้นที่เองก็เล็งเห็นว่าเขาไม่ต้องการที่จอดรถ หรือว่าไม่ต้องการในส่วนของห้องน้ำเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ลงจากรถทัวร์หรือรถบัส หรือว่ารถต่างๆ ลงมาถ่ายรูปแล้วก็กลับบ้านไป คนในชุมชนต้องการให้องค์ความรู้ด้วย ว่าคนในชุมชนเองมีฐานความรู้อะไร และก็มีอัตลักษณ์ของตนเองอย่างไร รวมไปถึงพระเจ้าทันตนที่อยู่ข้างๆ พระธาตุ อันนี้เขาก็อยากให้รู้ว่าการทำไม่ถึงเป็นพระเจ้าทันตน คือเขาอยากถ่ายทอดองค์ความรู้ ตอนแรกจะเป็นคนในชุมชนที่เห็นว่าผู้รู้ในชุมชนเองจะมีอยู่แค่ประมาณสิบกว่าคน รวมไปถึงพระในวัดด้วย จะทำอย่างไรให้คนรอบชุมชน หรือคนในลำปางมีองค์ความรู้ตรงนี้ด้วย มันก็เกิดการสืบค้นองค์ความรู้รอบๆ วัดก่อน และอยากจะให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ก็คือคิดออกแบบว่าจะทำอย่างไร ถ้าสมมุติเราอบรมมัคคุเทศก์ ปกติในห้องเรียน เอาจุฬามาให้ดูว่าอันนี้คืออะไร อธิบายไป แต่ตรงนี้เรามีวิธีคิดแบบเดิมคือให้ลองไปปั่นจักรยานดู ในพื้นที่เรามีอะไรรวมไปถึงการพาเดิน และก็เล่าให้ฟัง ให้ผู้รู้แต่ละจุดเป็นผู้เล่าให้ฟัง อย่างที่อาจารย์บอกมาแล้วว่าคุณครูในพื้นที่กลับกลายเป็นนักเรียนแทนที่จะไปสอนให้เด็กๆ ว่าตรงนี้เป็นวัด มีความเป็นมาอย่างไร คือให้ผู้รู้ในพื้นที่เป็นเจ้าของความรู้ และก็ถ่ายทอดองค์ความรู้ และคุณครูเองก็มีหน้าที่เป็นผู้เรียนร่วมไปกับเด็กนักเรียนพร้อมๆ กับบูรณาการองค์ความรู้ของอาจารย์เองจะปรับส่วนตรงนี้เข้ากับรายวิชาอะไร แล้วจะเอาอะไรไปตั้งคำถามเวลากลับไปสู่ในห้องเรียนแล้ว อันนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะเชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้พวกนี้สำคัญที่คุณครูมีกันอยู่ในตัวอยู่แล้ว มันอยู่ที่ว่ามันจะมีโอกาสได้ลงพื้นที่ หรือเห็นองค์ความรู้หรือไม่ ก็เลยไม่อยากให้มองว่า โครงการวิจัยนั้นขึ้นอยู่กับหลักสูตร

อย่างเดียว เพราะว่าบางโครงการมันไม่ได้ขึ้นอยู่กับหลักสูตร มันก็สามารถที่จะเชื่อมกับหลักสูตร เป็นครูในโรงเรียน อันนี้ก็เป็นอีกหนึ่งโครงการ และก็อีกโครงการหนึ่ง อย่างพื้นที่โคมวังหม้อ จริงๆ ตัวคนที่อยากสืบค้นภูมิปัญญามันวังหม้อเป็นตัวอาจารย์มหาวิทยาลัยแต่อยู่ในพื้นที่ มีการสืบค้นองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ว่าทำไมบ้านวังหม้อในเมืองหรือในอำเภอเมือง ว่าทำไมโคมมีลายแตกต่างจากเชียงใหม่ อันนี้มีการสืบค้น พอหลังจากสืบค้นแล้ว ไม่ใช่แค่ตัวชาวบ้าน ไม่ใช่แค่ตัวเยาวชน หรือว่ากลุ่มแม่บ้าน จะมีพระด้วยที่เข้าร่วม แล้วก็พอหลังจากที่สืบค้นองค์ความรู้ได้เรียบร้อยแล้ว ก็มีการเอาองค์ความรู้นี้รวมไปถึงวิธีการถ่ายทอดการตัดโคมลายของบ้านวังหม้อ ลายของลำปาง เอามาถ่ายทอดให้กับเด็กโรงเรียนอนุบาลลำปางให้ได้เข้าไปเรียนในวันอาทิตย์ทุกอาทิตย์ในวิชาพระพุทธศาสนา คือในลวดลายนี้ก็มีเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาแฝงไปด้วย คุณครูก็จะเหมือนกับว่าบูรณาการองค์ความรู้ของตัวเองเห็นองค์ความรู้จากการลงพื้นที่แล้วก็นำมาประยุกต์ใช้มาบูรณาการร่วมกันได้” (อัญมณีแสงแก้ว, ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ลำปาง), ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

6. การพัฒนาหลักสูตร สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรคำนึงถึงนักเรียน เด็กและเยาวชนที่มีความหลากหลายกลุ่ม

“ที่ผ่านมาเป็นเรื่องของกระบวนการเป็นส่วนใหญ่เอาชุมชนมามีส่วนร่วมยังไงแต่ยังไม่ได้พูดถึงเป้าหมายอย่างที่ว่าท่านอาจารย์ ดร.อมรวิรัช ว่าเป้าหมายชัดก็วัดได้ เป้าหมายไม่ชัดวัดไม่ได้ ตอนนี้เป้าหมายเท่าที่ได้กำหนดมาจับประเด็นได้ว่าโครงการต้องการจะช่วยเหลือคนให้ไม่ใช่ให้โรงเรียนเป็นผู้ส่งออก ซึ่งผมคิดแล้วมันเป็นโจทย์ที่ทำหายากมาก เพราะว่าตอนนี้เราต่อสู้กับสิ่งเหล่านี้เรายังต่อสู้กับค่านิยม ค่านิยมอะไรก็คือค่านิยมของการศึกษาไทยคือว่าต้องมีคนเก่งตอนนี้โรงเรียนก็พยายามจะเอาผลการเรียนรู้ของเด็กมาเป็นประเด็นคะแนนสอบโอเน็ต เอนท์ออกมาต่ำสูงยังไงไม่ว่าจะระดับชาติก็พูดถึงความเก่งไม่ว่าระดับเวทีไหนก็ตาม จะบอกว่าเด็กไทยต่ำกว่ามาตรฐานสู่ประเทศเพื่อนบ้านไม่ได้แต่ในขณะเดียวกันโครงการนี้เป็นโครงการที่ดี แต่เรากำลังต่อสู้กับค่านิยมที่ว่าเราจะส่งเสริมเด็กเรียนเก่งเด็กหลังห้องจะถูกกลืน อาจารย์ลองมองย้อนกลับไปจะมีเด็กที่ยังทนกับคำนี้ โรงเรียนไหนที่เด็กไม่เรียนสุดก็มีแล้วจะถูกปล่อยปละละเลยถึงแม้จะถูกส่งไปเรียนต่อ เมื่อเขาไปไม่รอดกลับมาก็ไม่เรียนต่อเป็นปัญหาสังคม มันจะสอดคล้องกับที่ท่านอาจารย์ได้พูดไว้ สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือที่ส่วนใหญ่เราจะนึกถึงเรื่อง ภูมิปัญญา ถิ่นฐานบ้านเกิด พูดเรื่องวัฒนธรรมประเพณีประวัติศาสตร์ แต่สิ่งที่เป็หัวใจหลักของโครงการมีความเป็นท้องถิ่นมันอยู่สุดท้ายเพราะฉะนั้นเรามาสู้กับเรื่องค่านิยมซึ่งมันลำบากมากในขณะการศึกษาไทยบอกว่าต้องส่งเสริมคนเก่ง ซึ่งเด็กเก่งเขามีทางไป เป็นหมอ ด็อกเตอร์ ฯลฯ สุดท้ายเด็กที่ขาดคือเด็กอีกห้อง เป้าหมาย

ของโครงการเด็กควรอยู่กับชุมชน ทำอย่างไรให้เด็กอยู่กับชุมชนจริง ๆ ได้ร่วมกับสิ่งเรียนรู้ที่เกิดจากกลุ่มคนเหล่านั้น นี่คือการประเด็นที่ผมมองและเป็นเรื่องที่สำคัญมากที่เราจะต่อสู้เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาไทยในปัจจุบันนี้ (วิสุทธิศักดิ์ เครือสาร, ครูโรงเรียนบ้านดอนแก้ว อำเภอดงหลวง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“โรงเรียนเล็กๆอย่างชุมชนบ้านแม่ฮาวจะอยู่ไม่ได้เพราะว่าโรงเรียนใหญ่ๆ ก็จะดูไปก็เกิดค่านิยม แต่เด็กที่อยู่กับเราจะเป็นเด็กที่มีปัญหาไปไหนไม่ได้แล้ว แต่เราต้องสร้างเด็กพวกนี้ และสุดท้ายเด็กพวกนี้เขาจะมาพัฒนาท้องถิ่น และเราต้องสอดแทรกในเรื่องของท้องถิ่น เราต้องฝึกแนวแหล่งเรียนรู้ทำสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนให้เข้มแข็งเขาก็จะอยู่ในชุมชนแทนที่เขาจะเป็นปัญหาสังคมเขาจะกลายเป็นผู้เข้มแข็ง เด็กพวกนี้ก็จะมาทำประโยชน์ให้กับสังคมเหมือนกับที่ท่าน ดร.อมรวิชช์ ท่านมองเห็นพอผลวิจัยออกมาก็มีน้ำหนักที่เราจะทำให้โรงเรียนเล็กๆ นั้นอยู่ได้ และสร้างเด็กอีกกลุ่มที่มีปัญหาเป็นบวรที่อยู่คู่กับสังคมถึงจะเป็นโรงเรียนที่เล็กๆ แต่ก็เป็นโรงเรียนที่มีคุณค่า (พิชัย สดเอี่ยม, ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอดงหลวง จังหวัดลำปาง ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

นอกจากกรณีของนักเรียน เด็กและเยาวชน ที่ไม่มีความสามารถเท่ากับนักเรียนกลุ่มที่สามารถศึกษาต่อไปในระดับที่สูงขึ้นได้แล้วนั้น ยังมีกรณีของเด็กและเยาวชนกลุ่มชนเผ่า, นักเรียนนอกชุมชน (เด็กต่างดาว) ซึ่งในปัจจุบันมีโรงเรียนในจังหวัดลำปางหลายโรงเรียนมีส่วนรับผิดชอบดูแลให้การศึกษาแก่นักเรียนกลุ่มเหล่านี้ ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือปัญหาการอยู่ร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันของนักเรียนกลุ่มเหล่านี้ด้วยตนเอง และปัญหาการอยู่ร่วมกันของนักเรียนกลุ่มนี้กับนักเรียนกลุ่มปกติ รวมไปถึงชุมชนท้องถิ่นของลำปาง อย่างไรก็ตามในจังหวัดลำปางมีกรณีศึกษาของโรงเรียนที่สามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้แก้ไขปัญหาได้ และนับได้ว่าเป็น - การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นอีกลักษณะหนึ่ง

“ดิฉันสุทธามาศ ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไร่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 3 จะขอพูดต่อเนื่อง ในเรื่องของการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนในสถานศึกษาซึ่งเป็นบริบทของในกลุ่มเครือข่าย ในกลุ่มเครือข่ายของเมืองและในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา เราจะเน้นย้ำเรื่องของการสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับตัวเด็กในกลุ่มเครือข่ายของเรา พบว่าบริบทของโรงเรียนจะเป็นชนเผ่าจะกะจะเป็นเด็กมูเซอ ก็มีปกาเกอะญอ, ลahu ซึ่งมันยากต่อการนำเอาให้เขามีความรู้สึกแตกต่างจากเผ่า คนนี้เป็นพื้นเมือง คนนี้เป็นมีปกาเกอะญอ คนนี้เป็นคนอีสาน ซึ่งในกลุ่มแล้วส่วนใหญ่ก็จะเป็นลักษณะโรงเรียนนานาชาติมีหลายๆ ชนเผ่า ซึ่งการนำเอาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งเราได้ช่วยกันทำในระดับของเขตพื้นที่มาใช้ในสถานศึกษาทั้ง 10 เรื่อง เราก็ใช้ตามเป็นปกติอยู่แล้วเพราะว่าที่โรงเรียนทั้งที่กลุ่มเขาก็มีปัญหาเรื่องของการกระทำอย่างไรให้เด็ก ๆ ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตให้มาอยู่ร่วมกันได้อย่างดีคะ ที่โรงเรียนก็ได้รับเอาแนวคิดนี้มาจาก สพฐ.

ซึ่งไปรับการอบรม เรื่องของการสร้างอาริยะในโรงเรียนประถม โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการนำเอาวิถีชีวิตของศาสนาคริสต์ กับศาสนาพุทธมาอยู่ด้วยกัน ซึ่งเป็นโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งที่จริงแล้วมันเป็นเรื่องของการสร้างวิถีชีวิตของเขาให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เรื่องของการพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและก็เรื่องของการสร้างแหล่งเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับเขานั้น เราจะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กจากที่เขาทะเลาะกันทุกวัน เขาจะทะเลาะกันทุกวันเขาจะทำร้ายกันทุกวันซึ่งเขาไม่สามารถจะอยู่ด้วยกันได้ เราก็เอาเรื่องของการสร้าง อาริยะ ซึ่งเป็นการฝึกจิตวิสัยของเขาให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มาสร้างให้เขาเป็นฐานในการเรียนรู้ ต่อยอดจากหลักสูตรท้องถิ่น คุณครูเขาก็สามารถที่จะตัดสินใจได้ดี ในโรงเรียนมีปัญหาเรื่องของการแตกต่างระหว่างชนเผ่า คุณครูของเขาจะมีจิตสำนึกที่ดี ก็จะต้องสร้างให้เด็กเข้าอยู่ร่วมกันอย่างไรให้มีความสุข ก่อนที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งคุณครูเขาก็สามารถทำได้เป็นอย่างดี ในการจัดกระบวนการเรียนรู้นี้ เราก็สามารถที่จะไปเป็นแบบอย่างให้กับโรงเรียนที่มีลักษณะบริบทเหมือนๆ กันกับเราได้ เรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นนั้นตอนนี้เราก็เอาเด็กมูเซอเด็กปกากะญอมาไหว้พระสวดมนต์แล้วก็เอาเด็กพื้นเมืองที่เป็นชาวพุทธไปเข้าโบสถ์คริสต์ วันอาทิตย์เข้าโบสถ์คริสต์ วันศุกร์ก็เรียนอาริยะที่โรงเรียน ซึ่งตอนนี้เราจะไม่มีปัญหาในเรื่องของการทะเลาะเบาะแว้งกันอีกแล้วซึ่งเราก็จะสามารถต่อยอดได้จากตรงนี้ได้ไปยังศูนย์เครือข่ายของเราในการสร้างให้เขาอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติวิธีก่อน ต่อจากนั้นก็เป็นการกระบวนการต่อเนื่องต่อไปก็เป็นการเชื่อมโยงต่อไปและก็เรื่องของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้สู่โรงเรียน ขั้นตอนนี้เราก็เริ่มทำซึ่งหลายๆ โรงเรียนก็มารับเอาแบบอย่างจากเราไปแล้วก็ไปปลูกฝังเรื่องของ - การสร้างอาริยะในโรงเรียนต่างๆ อันนี้ก็เป็นอย่างอื่นอย่างหนึ่งซึ่งประสบผลสำเร็จประมาณ 60 % เพราะว่าเพิ่งจะดำเนินการได้หนึ่งปีการศึกษา เครือข่ายตอนนี้มีโรงเรียนพัฒนาคุณธรรม 7 โรงเรียนอีก 5 โรงเรียนเป็นกลุ่มเครือข่ายรวมกันทั้งหมด 13 โรงเรียน (สุขามาต สักลล, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไร่ อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

7. ควรพัฒนาศูนย์ข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นและศูนย์ประสานงานการพัฒนา - กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จังหวัดลพบุรี และพัฒนาให้เกิดเครือข่ายที่เข้มแข็งสามารถพัฒนาพร้อมกันในจังหวัดลพบุรีอย่างเป็นระบบและมีกลไกสนับสนุนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

“ประเด็นที่ 1 ในเรื่องของหลักสูตรถ้าเราตอนนี้เราพูดไปไกลเราพูดไปถึงเรื่องทำอะไรเยอะแยะมากมาย แต่เราลืมไปว่าหลักสูตรมันมีกรอบโครงสร้างกรอบไว้อย่างเหมาะสม ล็อกเวลาไว้อย่างชัดเจน 1000 ชั่วโมงต่อ 1 ปี ที่เขาให้เราสอนเขาได้กำหนดมาทั้งหมดแล้วครับ และเหลือเวลาให้เราเพียง 80 ชั่วโมง ใน 1 ปี ถ้าเป็นโรงเรียนมัธยมนี้อาจจะสะดุดขึ้นในการทำวิชาสาระเพิ่มเติม แต่ประมณี่ลำบากเพราะฉะนั้นถ้าโรงเรียนประถมลำบากมาก เราจะทำอย่างไร

ใน 8 กลุ่มสาระนี้เราสามารถที่จะสอดแทรกหลักสูตรท้องถิ่นเข้าไปหมด อยู่ที่ว่าโรงเรียนจะจัดหรือไม่จัดแต่ต้องจัดเพราะเป็นมาตรฐานบังคับเราจะใส่ลงไป ในการที่จะนำเข้าไปเราจะใส่อะไร มันก็ต้องไปศึกษาพื้นเพบริบทของโรงเรียนว่าที่นี่มีอะไรเด่นมีอะไรที่ดีมีอะไรบ้างที่จะเป็น พื้นฐานของชุมชน เรานำใส่เข้าไปในหลักสูตรแล้วสอนให้จริงจึงทำได้ครับ ถ้ามหาวิทยาลัยได้ทุกวิชาใหม่ ได้ทุกวิชาครับได้หมดเลยนะครับ วิชาหลักๆ ของสังคมในเรื่องของภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ เรื่องของวัฒนธรรมเรื่องของพื้นบ้าน อย่างเช่นวิชาสุขศึกษาก็เรื่องของอาหารพื้นบ้าน วิชาพลศึกษาก็เป็นเรื่องของกีฬาพื้นบ้าน เข้าได้ทุกสาระถ้าเข้าใจหลักสูตรแล้วนำหลักสูตร ท้องถิ่นลงไปแบบนี้ไม่ยากครับ ยากมันอยู่ที่ว่าเราจะทำรักษขนาดไหน ใส่ใจไปแค่ไหนนะครับ มีทุกสาระถ้าพูดเต็มมันจะไม่จบนะครับทุกคนเข้าใจใช่ไหมครับ ถ้าพูดถึงเรื่องของหลักสูตร ฉะนั้นดูที่หลักสูตรเป็นหลักครับ อย่างที่ 2 ให้นโยบายของโรงเรียนด้วยนะครับ โรงเรียนตรงนี้ ถ้าโรงเรียนไม่มีความตระหนัก ต่อให้พูดกันอีกสัก 10 ครั้งก็ไร้ผล ฉะนั้นถ้าเราจะตระหนักถ้ามี แต่โรงเรียนเครือข่ายตรงนี้ยังไม่เพียงพอยังมีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่พวกเราได้พูดถึง แต่เราลืมพูดไปถึงสภาวัฒนธรรม สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง สภาวัฒนธรรมอำเภอต่างๆ มี อยู่ทุกอำเภอสภาเหล่านี้มีแหล่งข้อมูลที่ค่อนข้างมากนะครับ จะมีสารสนเทศค่อนข้างจะมาก สิ่งนี้ผมพูดประเด็นของหลักสูตรของการจัดที่จะลงไปสู่นักเรียนนะครับ แล้วจะพูดถึงประเด็นที่ เป็นภาพใหญ่ของสถาบันของมหาวิทยาลัยราชภัฏนี้ คืออยากจะเสนออย่างนี้นะครับในเมื่อท่าน มีผู้สนับสนุนให้ทำงานตรงนี้ผมเสนอให้ลองทำ “กาดมั่ว ครั้วลำปาง” สักครั้งดู นำเรื่องทั้งหลาย เหล่านี้ที่มีอยู่ที่ลำปางนี้ไป ของเครือข่ายที่เราได้สืบค้นมา ที่บ้านไหนมีดีมีดีก็มาตีให้ดู บ้านไหน ที่สานกลองข้าวก็มาสานให้ดู บ้านไหนที่เล่นดนตรีเก่งก็นำมาเล่น เราลองวัดในลักษณะนี้ เสร็จแล้วเราก็จะเชิญเครือข่ายของเรา เราช่วยกันดู จากนั้นเราต้องสร้างทีม ต้องสร้างทีม ขึ้นมา อย่างเช่นการตีมดเราจะให้ทีมของใครเป็นคนทำ ไปศึกษาองค์ความรู้จะไม่บิดเบือน ข้อมูลนะครับ เพราะว่าบางทีผมเห็นที่นำวัฒนธรรมประเพณีเดิมมาแสดงนี้แต่บิดเบือนไป สิ่งนี้ ทำให้เสียรูปประเพณี ก่อนที่เราจะสร้างทีมขึ้นมา หลากๆ ทีม ไม่ว่า จะ 10 ทีม 20 ทีม แล้ว รวบรวมองค์ความรู้ทั้งหมดจัดสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาไว้ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนี้ ก็ได้ มีทุกอย่างมีสถานที่มากมายในราชภัฏนี้ มีที่ที่จะทำการแสดงเราทำให้เด่นๆ เราจะได้พานักเรียนลงมาตรงนี้ง่ายขึ้น เพราะว่าบางทีถามว่าลำปางเราต้องเรียนรู้เหมือนกันไหม ทุกอย่าง ต้องเรียนรู้เหมือนกัน เช่น ถ้าจะเรียนเรื่องพ่อนันดยศนี้เราไม่ต้องไปห่างจันตร เราไปที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏได้เลย (สวาท เกษณา, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง, มีประสบการณ์งานวิจัย “โครงการวิจัย LLEN.LPRU” โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“กิจกรรมเวทีเสวนาระดมความคิดเห็น”

“กิจกรรมเวทีเสวนาระดมความคิดเห็น”

ภาคผนวก ข

รายละเอียดผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษาและผู้ร่วมดำเนินการวิจัย

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษาโครงการวิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงจันทร์ เตียววิไล
ประธานสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
2. ดร.วิดา เหล่มตระกูล
ประธานสาขาวิชาวัดและประเมินผลการศึกษา
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จำลอง คำบุญชู
สาขาวิชาภาษาไทยและการสื่อสารทางธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
หัวหน้าโครงการ Child Watch ภาคเหนือ

คณะผู้วิจัย

1. นางชุตีมา คำบุญชู
สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
2. นางสาวทัศนพิชา ชลวิสูตร
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
3. นายปริตต์ สายสี
รองคณบดีคณะครุศาสตร์
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
4. นายพงศ์จิตติ พัส่อง
ประธานสาขาวิชาภาษาไทย
สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
5. นางสาวดารุณี นิพัทธ์ศานต์
สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
6. นางสาวปุณรดา เชื้อมหาวิน
สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง